

NÉPRAJZI HÍREK

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG TÁJÉKOZTATÓJA

XV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

BUDAPEST 1986.

Szerkesztő:

Selmeczi Kovács Attila

A szerkesztőség címe:

MTA Néprajzi Kutató Csoport

1250 Budapest, Országház u. 30. Pf. 29.

ISSN 0133—8021

Kiadja a Magyar Néprajzi Társaság

Engedélyszám: III/Szl/426/1980.

Felelős kiadó: Balassa Iván

Terjeszti a Magyar Néprajzi Társaság Titkársága

Megrendelhető Kara Tiborné titkárnál

1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.

TUDOMÁNYOS TANÁCSKOZÁSOK

Kézművesipari szimpoziium Münchenben

1985. november 19–23.

A Bayrisches Nationalmuseumban október 24-én nyílt meg a magyar Néprajzi Múzeum kerámia kiállítása, ami az év első három hónapjában Düsseldorfban a Deutsches Keramikmuseumban, majd Detmold szabadtéri múzeumában (Westfalia) májustól szeptember végéig volt látható. Az eredeti terv szerint Münchenben kerámia szimpoziumot szándékoztak rendezni, amit azonban a müncheni egyetem néprajzi intézete (Institut für deutsche und vergleichende Volkskunde) és az ügyet támogató Südosteuropa-Gesellschaft (München) javaslatára szélesebb témát felölelő tanácskozássá bővítettek és rendeztek meg „Handwerk in Mittel- und Südosteuropa im 18–20. Jahrhundert” címen. A tudományos vezetést a néprajzi intézet professzóra dr. Klaus Roth vállalta, a szervezést dr. Ingolf Bauer a múzeum részéről és Peter Fischer-Weppler a SOG munkatársa látta el sikerrel.

A tanácskozás három nagyobb témakört ölelt fel. A bevezető előadást dr. Hermann Gross tartotta Délkelet-Európa kézművesiparának fejlődéséről a közép-európai és az ozmán befolyást figyelembe véve. A hozzá kapcsolódó fő témák: Handwerk und Mobilität; Handwerk und Vermittlung; Handwerk und Wandel.

A kézművesek mobilitásának jellemző példái kerültek egymás mellé. Így a bulgár, balkáni vándormunkások, idénymunkások nagy tömegeiről adott értékelést dr. Michael R. Palairt az edinburghi egyetemről, az 1760–1914 közötti időt áttekintve. Dr. Josef Ehmer a göttingeni egyetem oktatója a Zürich–Bécs–Zágráb kézműveseinek mint régió központok összehasonlítását mutatta be a mesterek, inasok, legények származásának, mozgásának, a mozgás okainak és körzeteinek jellemzésével. Dr. Rainer S. Elkar Oberdeutschland 18–20. századi legényvándorlásainak vizsgálatában a már ismert okok (ismeretszerzés, gazdasági, társadalmi, politikai) mellett, amelyben a német, osztrák, magyar kutatás hasonló eredményre jutott, fontosnak tartja a kézműves habitus vizsgálatát, ami eddig elhanyagolt területe a témának. Dr. Domonkos Ottó a magyar mesterlegények délkelet-európai vándorlásait, műhelyalapításait mutatta be a török alól felszabadult területeken, majd e területeken megerősödő új központok bekapcsolódására hozott példákat az ország belső területeihez, a 18–19. századi legénykönyvek, inasfelvételi jegyzőkönyvek és a főcéhek mesterkönyvei alapján. Előadását húsz diapozitívvel, térképpel illusztrálta. Dr. Rudolf Weinhold (Dresden) a szász thüringiai kőedény (Steingut) megjelenését, központjainak hatáskörét, termékeinek formai változásait, kereskedelmi hálózatának határait vázolta fel a 18. századtól a 20. század elejéig.

A kézművesség és közvetítés témakörben dr. Bärbel Kerckhoff-Hader (Bonn) ugyancsak a fazekasság példáján mutatta be a kézművestechnikák és formák közvetítésének és változásának menetét. Kiváló illusztrációs anyaggal szemléltette a korábbi faedények, dongakészítésű, vessző ill. fémabroncsolású kerámiában való megjelenését, elmosódását épp úgy, mint az újabb ipari formák szokatlan megoldásainak változatait

a kézműves termékeken. Horst Klusch (Sibiu) előadása az interetnikus kapcsolatok szerepét vizsgálta az erdélyi fazekasság 19. századi emlékei alapján. Dr. Virginia Paskaleva (Sofia) a kézművesek kulturális közvetítő szerepét vizsgálta a 19. századi Bulgária „európaiosodási” folyamatában. Vázolta a céhek török alatti szerepét, ami elsősorban a hódítók megrendeléseinek teljesítésére és az adók behajtására irányult. A 19. század közepén már százféle iparág működéséről vannak adatok, amelyek közül kiemelkedik a gyapjú abaposztó és a cserzett bőrök exportja Kisázsia felé, de jutott belőle az északi szomszédoknak is.

A kézművesség a változásban mint harmadik főtéma szintén igen tanulságos előadásokat kapcsolt össze. Dr. Gustav Otruba (Linz) a Habsburg monarchia kézművességének helyzetét vizsgálta a 19. század elejétől az első világháborúig. Példáit azonban Alsó- és Felső-Ausztria, Csehország statisztikai alapján vette. Magyarország adatai az eltérő felvételi módszer, majd pedig a kiegyezés után bevezetett statisztikai módszer eredményei miatt közvetlenül nem vethetők össze az osztrák adatokkal. Dr. Osman Okyar (Ankara) a 19. századi és 20. század eleji kézművességről és az iparosodás kezdetéről adott képet. Jellemezte a török céheket, mint a termelés szervezeteit, a kormányzat megrendeléseinek szervezőit, félig állami, félig önálló szervezeti mechanizmusát, adóbehajtó szerepét, termelésellenőrző monopóliumát.

Dr. Klaus Roth (München) a bolgár hagyományos kézművesség ápolásának mai helyzetéről vázolt fel képet 1984-es hivatalos adatok alapján. A korábbi évtizedekben „Zadrugák”-ba szervezett és elsősorban népművészeti jellegű iparágakat vette vizsgálat alá, amiből kitűnik, hogy a legjobb szándék ellenére is elvész a hagyományos technika, előtérbe kerülnek bizonyos idegenforgalmi, szuvenir megoldások. Peter Nickl (München) az iparkamara kézműiparvédelmi osztályának vezetője a Gewerbekammer munkájáról adott tájékoztatót. 126 kézművesiparág került bejegyzésre. Nem utasít, hanem csak animál a hagyományos technológiák megtartására, felvilágosít, ajánl, a modern szakmákban éppen úgy, mint a hagyományos iparágakban. Székházukban egy kb. 100 m² alapterületű galériát alakítottak ki, ahol időszakos kiállításokon ismertetik meg a közönséget egy-egy szakma történetével. Ezekhez katalógusok készülnek szép kivitelben, gazdag illusztrációkkal. Kiragadva említtem meg az utcakövezők díszes burkolatainak bemutatását, a Steingut kerámia mai változatait, ill. a tanácskozás előtt megnyílt gyertyaöntő és mézeskalácsos ipar szép és gazdag kiállítását. — A mai kézművesipari központok egyik kiemelkedő példáját ismerhettük meg a müncheni *Gewerbehof Westend* üzemépületében, ahol a bútorrestaurálástól a komputeres szerszámkészítésig sok kézműves műhely kapott helyet egy régi gyárépületben. Fritz Markmiller (Dingolfing) lendületes előadásban mutatta be, hogy milyen lehetőségeket rejtenek a levéltári források egy-egy kézművesipar történetének, vonzáskörzeteinek, kisugárzásának felmérésére, térképes ábrázolására.

A tanácskozás menetében minden előadás után hozzászólásra, vitákra került sor, ami igen élénk és eredményes nézetbeli, fogalomtisztító, rendkívül barátságos hangvételű volt. A tanácskozás előadásai közös kötetben fognak megjelenni. A hivatalos résztvevők száma ötven fő volt.

Négy földrész néprajza

Ezen a címen rendezte meg a finn Ethnos társaság a Helsinki-i egyetem néprajzi tanszékével és a Tammissaari Múzeummal közösen 1986. február 10–12-én szemináriumát. A különböző előadások mellett jelentősek voltak az azokat követő megbeszélések. A program néhány kiemelkedő előadása: J. U. E. Lehtonen, A néprajz Dél-Afrikában; J. Pennanen, Mi a néprajz az amerikai etnológiában?; A. Fenton, A néprajz Nagy-Britanniában; I. Lehtinen, A néprajz Magyarországon; M. Räsänen, A néprajz a németnyelvű Európában; B. Lönnquist, A néprajz a jövőben; P. Leimu, A post-graduális képzés; K. Steiner-Kiljunen, A néprajzi tevékenység Franciaországban; K. V. Čistov, A néprajz a Szovjetunióban; I. Vesterinen, A néprajz Japánban. A megbeszélés tanulságos példája a finn néprajz mindinkább táguló horizontjának. Külön örülünk, hogy a hazai néprajzi kutatásainkról Lehtinen Ildikó számolt be, aki a finnugor néprajz ma már nemzetközileg is elismert művelője. Lehtinen Ildikó minden munkáját a magyar néprajznak is figyelemmel kell kísérnie. Legújabb munkái: *Folk Costume. A survey of the Finnish National Museum folk costume collection* (finnül, angol összefoglalással, Pirkko Sihvoval, Helsinki 1985), *Timofej Jevsejev's ethnographische Sammlungen über die Tscheremissen* (Helsinki 1985). Mindkét munkára másutt még részletesen visszatérünk.

Gunda Béla

Az Ethnographia Pannonica 7. konferenciája Velemben

1985. november 11–13.

A tatai találkozót követően ezúttal ismét Magyarországon – bár most az ausztriai szervezet támogatásával – rendezték meg az Ethnographia Pannonica 7. nemzetközi konferenciáját. A festői szépségű, behavazott Velem három napig látta vendégül az osztrák, jugoszláv, nyugatnémet és magyar résztvevőket.

A konferencia témájáról, időpontjáról és helyszínéről az érdekeltek meglepően későn értesültek, ezért ismét kis létszámú, „családias” hangulatú konferencia zajlott le Velemben. Ezúttal az „Uradalmi cselédek és idénymunkások” témakörben hangoztak el előadások. Az első nap Eperjessy Ernő a zselici, Knézy Judit a dél-somogyi, Söptei István a sárvári uradalmi cselédekről szólt. Olaf Bockhorn az Osztrák-Magyar Monarchia uradalmairól tartott statisztikai adatokkal is alátámasztott előadást. A második nap Timaffy László az északnyugat-magyarországi szüreti idénymunkásokról, Lukács László az Északkelet-Dunántúl uradalmairól beszélt. Balassa M. Iván diaképekkel is illusztrált előadásában az uradalmi cselédek lakóházait mutatta be. Edith Hörandner pedig az aszszony szerepét vázolta föl az uradalmi cselédeknél.

Különleges ajándékként éppen erre a napra készült el a Vas megyei Múzeumok Igazgatósága gondozásában az Ethnographia Pannonica Austriaca Társaság vezetőjének, Gaál Károlynak a *Kire marad a kisködmön?/Wer erbt das Jankerl?* című kétnyelvű munkája. A magyarra kicsit félreérthetően fordított alcímű kötetet (Adatok a bur-

genlandi uradalmi béresek elbeszélő kultúrájához) a szerző röviden előszóban is bemutatta.

A konferencia harmadik napján Vas megyei kirándulásra került sor. A kirándulás és a konferencia eredményes lebonyolításában nagy szerepet vállaltak a szombathelyi Savaria Múzeum munkatársai. A konferencián tartott vezetőségi ülés jegyzőkönyvének tanúsága szerint 1987-ben Székesfehérváron rendezik meg a konferenciát. A téma pedig a következő lesz: A vásárok és az árucsera a pannon térségben. Újabb két év múlva, 1989-ben Alsó-Ausztria lesz a házigazda.

Föltehetőleg az Ethnographia Pannonica nemes eszméje továbbra is megmarad (erre élő biztosíték volt a velemi találkozó), s az ezúttal hiányzó csehszlovák kollégák, valamint a legfiatalabb magyar néprajzos generáció bevonásával rendezik meg a további összejöveteleket!

Balázs Géza

**Az Ethnographia Pannonica
nemzetközi néprajzi társaság
vezetőségi ülésének jegyzőkönyve**

1. A VII. Ethnographia Pannonica Szimpozionon az „Uradalmi cselédek és idénymunkások” témakörében tartott előadások megjelentetése fontos feladat. A kéziratokat Lukács Lászlónak, vagy közvetlenül az Ethnographia Pannonica Austriaca Társaságnak kell elküldeni. Ez a Társaság teremti meg a kiadás lehetőségét.
2. Az eredményes tanácskozás, a résztvevő országokban továbbra is meglévő érdeklődés az együttműködés és a rendszeres szimpozionok iránt igazolja az Ethnographia Pannonica nemzetközi néprajzi társaság szükségességét. Ugyanez a levélben kifejezett véleménye az ezúttal hiányzó csehszlovákiai kollégáknak, Václav Frolecnek (Brno) és Ján Botíknak (Bratislava), akikkel az együttműködést fokozni kell.
3. Ezért Lukács László meghívását a következő Ethnographia Pannonica Szimpozionra 1987 májusában Székesfehérvárra köszönettel elfogadtuk.
4. A valamennyi résztvevő számára szükséges középtávú tervezés értelmében 1989-ben a szimpozionra Alsó-Ausztriában kerül sor. 1991-re a horvátországi és szlovéniai kollégák teremtik meg a feltételeket a szimpozion megtartására.
5. A szimpozionok előkészítéséhez szükséges az egyes tanácskozások témáiban való előzetes megállapodás. A következő szimpozionokon az alábbi témákkal foglalkozunk:
1987 Székesfehérvár: A vásárok és az árucsera a pannon térségben.
1989 Alsó-Ausztria: A központok és a regionális kultúra.
1991 Horvátország/Szlovénia: A 20. század – Változások a hagyományos kultúrában.
6. A szimpozionok nyelve ezideig a német volt; a jövőben az angolt is elfogadjuk, mint második nyelvet, amelyben az előadások megtarthatók. Az előadások összefoglalását lehetőség szerint mindkét nyelven meg a szimpozionok előtt kérjük.
7. Az Ethnographia Pannonica néprajzi társaság fennmaradását a résztvevő országokban biztosítani kell. Ez az egyes országokban adott lehetőségekkel: a már működő

néprajzi társaságokhoz való csatlakozással, az akadémiaikkal, egyetemi intézetekkel való együttműködéssel, vagy az önállóság fejlesztésével érhető el. Kívánatos, hogy az Ethnographia Pannonica nemzetközi néprajzi társaság működését foglalják bele a már meglévő, vagy az ezután kötetendő államközi kulturális egyezményekbe, illetve azokba a nemzetközi tudományos egyezményekbe, amelyeket az akadémiaik kötnek. Ezáltal az Ethnographia Pannonica nemzetközi néprajzi társaság hivatalosan elismertté válik, s gazdaságilag is megerősíthető.

8. A velemi szimpozion résztvevői köszönetüket fejezik ki Vas megyének, a szombathelyi Savaria Múzeum vezetőségének és munkatársainak, különösen Horváth Sándornak, végül a tanácskozást rendező Ethnographia Pannonica Austriaca Társaságnak.

Velem, 1985. november 12.

Balassa Iván
Horváth Sándor
Lukács László

Angelos Baš
Helena Lozar-Podlogar
Dunja Rihtman-Auguštin

Olaf Bockhorn
Károly Gaál
Wolfgang Gürtler

Hungarológiai napok Szombathelyen

A szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola a Burgenlandi Magyar Kultúregyesület és a Maribori Egyetem magyar tanszékének közreműködésével 1986. január 27–28-án a burgenlandi és a szlovéniai magyarság anyanyelvi, néprajzi problémáinak megvitatása céljából hungarológiai napokat rendezett. A tudományos tanácskozást Szalay László, a főiskola főigazgatója nyitotta meg. Előadásában ismertette a főiskola szerepét a hungarológiai kutatásokban, a burgenlandi és a szlovéniai magyarság anyanyelvének, kultúrájának megőrzésében. Rátkai Ferenc miniszterhelyettes a Művelődési Minisztérium nevében üdvözölte a konferencia résztvevőit. Hangsúlyozta, hogy a magyarság múltja és jelene, nyelve, kultúrája, történelme, néprajza iránt az érdeklődés itthon és külföldön egyaránt fokozódik. Reális nemzeti önértékelésünknek szüksége van a hungarológiai kutatásokra.

A plenáris ülés előadásai közül Imre Samu akadémikus és Gaál Károly professzor előadása a burgenlandi magyarság népnyelvi, illetve néprajzi kutatásának eddigi eredményeit tekintette át. Imre Samu hangsúlyozta, hogy a burgenlandi magyarságról készült könyvek, tanulmányok egytől egyig egyéni kezdeményezésből született munkák. Valamely magyarországi intézmény által szervezett kutatásként csupán a magyar nyelvátlasz négy burgenlandi magyar kutatópontján végzett népnyelvi adatgyűjtést említhette meg. Gaál Károly a burgenlandi magyarok körében 1961 óta végzett néprajzi gyűjtéseiről számolt be. Kutatásai eredményeként megjelent könyveit is bemutatta. A hungarológiai napokon a plenáris ülés 18 előadása után a nyelvi kultúra és a néprajzi szekcióban 13 előadás hangzott el. A néprajzi szekcióban Morvay Péter a II. József kori országos telekkimérés néprajzi forrásértékéről, Madar Ilona a felsőöri református magyarság népszokásairól, hitéletéről tartott előadást. Barsi Ernő a burgenlandi magyarság népzenei hagyományait mutatta be. Az utóbbi évtizedben végzett gyűjtései alapján elkészült a burgenlandi magyar daloskönyvével. Lukács László Felső-Őrség népének régi dunántúli kapcsolatairól: az építőfa-, bor- és gabonafuvarozásról, az ál-

latkereskedelemről, valamint a felső-örségieknek a dunántúli uradalmakban vállalt mezőgazdasági idénymunkájáról számolt be.

Imre Samu akadémikus előadásában tudománytörténeti eseménynek nevezte a hungarológiai napok megrendezését. A magas színvonalú tudományos tanácskozás azt a meggyőződésünket erősítette, hogy a jövőben is szükség lesz egy-egy terület hungarológiai kutatásának eredményeit és feladatait számba vevő hasonló rendezvényekre. A hungarológiai napok előadásait a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola a terv szerint önálló kötetben megjelenteti.

Lukács László

Országos játék-szimpozion Kecskeméten (1986. március 21–23.)

A Szókraténusz Játékműhely- és Múzeum vállalkozott arra a nehéz feladatra, hogy felmérje a magyarországi játékkutatás, játékkészítés helyzetét, lehetőségeit. A háromnapos élénk szellemű szimpozionon 54 előadást terveztek, s csaknem valamennyi el is hangzott. A két szekcióban párhuzamosan haladó ülésnek a Játékmúzeum és a vele összeépült óvoda adott helyet, mintegy kifejezve a két helyszínnel is a konferencia céljának sokrétűségét: a kutatási eredmények gyakorlati alkalmazási lehetőségét kereső szándékot. A kitűnő szervezés lehetővé tette, hogy esténként a két szekcióban ülésezők termékeny vitát kezdeményezhessenek, videoprogramokat tekintsenek meg. A szimpozionhoz számos egyéb rendezvény is kapcsolódott (kiállítások, irodalmi színpadi műsor). Ezek közül is kiemelkedett a „II. Országos Szobajáték- és Játzótéri Pályázat” kiállítása és eredményhirdetése, amely a játékkészítés változatos új, de hagyományokban gyökerező útjait villanotta fel.

A hatalmas program lehetőséget adott a hazai játékkutatás és játékkészítés helyzetének pontosabb felmérésére (Szentiványi Tibor, Igaz Mária, Kriston Vízi József), játékelméleti kérdések tárgyalására (Fehér József, Bartha Árpád, Szabó László), történeti aspektusú néprajzi előadásokra (Gunda Béla, Lukácsy András, Petényi Sándor), a hagyományos népi játékok, illetve a folklorizmus jelenségének értékelésére (S. Lackovits Emőke, Tátrai Zsuzsanna, Gulyás Éva, Újváryné Lázár Katalin, Kálmán Lajos, Farkas Ottó, Fehér Zoltán, Ubavity Radován), múzeumi játékgyűjtemények bemutatására (F. Györgyi Erzsébet, Haider Edit, Winkler Ferenc, Páll István), a polgári és népi játékkészítő műhelyek bemutatására, történetüknek, tevékenységüknek ismertetésére (Dankó Imre, Lovay Zsuzsa, Moskovszky Éva, Kalmár Ágnes, Kelle Antal, Szekeres Ferenc), illetve a jelen és jövő játékeinak felmérésére (Szabó Éva, Szilvássy Ferenc, Sipos Szabó Vilmos, Virág Ferenc, Péterffy László, Bartha Árpád, Kiss József). A Hosszú utcai óvodában a játékok gyakorlati alkalmazásáról, múzeumpedagógiai, óvodai és iskolai hasznosításáról tanácskoztak, s a közművelődésben betöltött szerepével foglalkoztak az előadók.

A sokrétű tanácskozás segített a játékkutatás helyzetét tisztázni, s nyilvánvalóvá tette, hogy a kutatás összefogására legalkalmasabb a Szókraténusz Játékműhely és Múzeum, amely adottságaiból és céljából fakadóan nemcsak az etnográfiai vonalat, de

a történeti és gyakorlati, illetve pedagógiai vonatkozásokat is szemmel tartva szervezheti a kutatásokat egy sokrétű és egyre fejlődő gyűjtemény birtokában. Nemcsak kívánság ez, hanem már létező gyakorlat elismerése is, amelyet a Kiss Áron nevét viselő társaság megalakítására tett első lépések is szentesítettek.

Szabó László

Munkaértekezlet a társadalmi identitásról

Az MTA Néprajzi Kutató Csoport és a Magyar Pszichológiai Társaság Szociálpszichológiai Szekciója 1986. március 4–5-én *Személyes és társadalmi identitás a mindennapi életben* címmel munkaértekezletet szervezett. A szigorúan munkajellegű megbeszélés célja a szociálpszichológia, illetve a néprajz területén folyó hasonló jellegű, s az identitás fogalma körül kikristályosodó kutatások eredményeinek kölcsönös megismertetése volt. A tanácskozás néhány nagy tematikus egység körülményével igyekezett áttekinteni az eredményeket, értékelni a különböző jellegű megközelítési módokat. Ennek során előadások hangzottak el a kutatások elméleti problémáiról (Pataki Ferenc és Sárkány Mihály); a hiedelmek, a szociális viselkedés és a személyes identitás összefüggéseiről (Hoppál Mihály, László János); az értékről (Szilágyi Ibolya, Szuhay Péter); a család szerepéről (Jávora Kata, Erdősi Sándor, Dankánics Mária); a történeti tudatról (Hunyady György, Kósa László); az etnikai identitásról (Erős Ferenc, Niedermüller Péter) és a nemzeti identitás kérdésköréről (Csepeli György, Hofer Tamás). A sokoldalú, élénk vitákkal tarkított konferencia tanulságait Papp Zsolt foglalta össze, utalva a kutatások előtt álló további feladatokra is. A konferencia anyaga a közeljövőben publikálásra kerül.

Niedermüller Péter

Országos Tudományos Diákköri Konferencia Debrecenben A néprajzi szekció munkájáról

A pesti bölcsészek mindig egy kis irigységgel tekintenek szét a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Hiszen már az egyetemi város környezete is megejtő szépségű, csöndes, ligetes táj. Itt valójában egyetemi városokról beszélhetünk: közvetlen közelségben több felsőoktatási intézmény található, s az egyetem szomszédságában vannak a kollégiumok és a menza is. A KLTE patinás épülete szintén megfogja az ide látogatót. Tágas, áttekinthető, világos csarnok terül el „világítóudvarként” az egyetem közepén. Itt mindig lehet találkozni valakivel. Az alagsorban könyvesbolt, az első emeleten az egyetemi könyvtár kapott helyet. S minden egyetem „kommunikációs központja, a büfé itt olcsó árakkal és megfelelő nagyságú helyen üzemel. Hogy az irigykedés teljes legyen: a KLTE-n postahivatal és még fodrászat (!) is van. Minden ragyog a tisztaságtól (naponta kétszer söpörnek).

Ezen az ideális helyen rendezték meg 1985-ben az Országos Tudományos Diák-

köri Konferencia humán szekciójának üléseit. Nyelvészeti, irodalmi, történelmi, klasszika-filológiai, irodalmi és néprajzi szekciókban folyt a munka. Az egyik leggyakrabban ülésező szekció éppen a néprajzi volt. Harminc dolgozatot fogadott el bemutatásra a bíráló bizottság. A találkozó mindhárom napján délelőtt és délután folyt tehát a felolvasás és a vita.

Hazánkban két egyetemen – az ELTE-n és a KLTE-n – folyik néprajzi oktatás. A diákköri konferencián azonban indulnak a különböző pedagógiai főiskolákon tanulók is, akik a néprajzot hobbyból szakkörökben, fakultáció keretében tanulják. A diákköri konferencia jószerével az egyetlen fórum, ahol a leendő néprajzosok és a néprajzi ismeretterjesztés terén dolgozók megismerkedhetnek, találkozhatnak.

Az idei konferencián is egyaránt megtalálhatók voltak a hagyományosabb és a modernebb néprajzi témák. A főiskolások nyilvánvalóan az általuk jobban ismert szülőföld hagyományairól szóltak. **Somogyi-Magyar Ilona** – húsvét előtt stílusosan – a somogyisámsoni tojáshímzés szép leírását adta. Egyöntetű elismerést aratott **Szekeres Gyula** dolgozata, amely a hajdúböszörményi kerékgyártó mesterséget dolgozta föl. A debreceni Tanítóképző Főiskola tanulója családi hagyomány alapján ismeri a mesterséget, sőt saját bevallása szerint nyaranként még gyakorolja is. Nyilvánvalóan az ilyen szakmai felkészültséget, tanulást igénylő kisipar leírásánál óriási fontossága van annak, ha a szakma ismerője ragad tollat. **Szekeres Gyula** dolgozatát egyébként megjelenésre is érdemesnek tartotta a bíráló bizottság. **Zsupos Zoltán** a KLTE néprajz szakos hallgatója egy balladomotívum valóságos alapjait kutatta rendkívül elmélyült, alapos tanulmányában. **Majláth Sarolta** a putnoki állatvásárokat, **Vida Gabriella** pedig a munkára nevelés putnoki hagyományait mutatta be.

Remekül szerepeltek a debreceni néprajzi konferencián az ELTE néprajz szakos hallgatói is. **Fülemile Ágnes** és **Stefány Judit** közös munkája (Kivetkőzés és viseletmegtartás Kazáron) szemléleti újdonságával aratott sikert s hozta el igen megérdemelten az egyik nivódíjat. Kilenc néprajz szakos hallgató nevezett be dolgozattal a konferenciára, közülük hét kapott valamilyen díjat. **Csupor István** a cinkotai háztípusról, **Kottmayer Tibor Gyarmat Újhegy** hegyközségének népi építészetéről tartott előadást. **Karácsony Zoltán** a györgyfalvi Jaskó István legényes táncának elemzését mutatta be. **Lackner Mónika** egy főkötő monografikus elemzésére vállalkozott. **Penka Pejkovszka** pedig a bolgár és a török tejkultúra érintkezéséről szolt.

Szólni kell még a zsűri, valamint a rendezők munkájáról is. A néprajzi szekció munkáját mindvégig a kedélyes légkör jellemezte. A zsűri segítő tanácsokkal, s a további munkához szükséges információk megadásával buzdította a dolgozatírókat (már akinél erre szükség volt). Minden szekcióülésen frissen főzött kávé és üdítő várta nemcsak a felolvasókat, hanem a hallgatóságot is. Ez nyilvánvalóan a KLTE Néprajzi Tanszékének helyi kezdeményezése volt, de ez is hozzásegítette a résztvevőket ahhoz, hogy élményekkel, tanulságokkal, tapasztalatokkal megrakodva térjenek haza. 1987-ben Pécssett kerül sor a 18. OTDK-ra!

Nemzetközi Antropológiai és Etnológiai Kongresszus Zágrábban
1988. július 24–31.

Az Antropológiai és Etnológiai Tudományok Nemzetközi Uniójának Állandó Tanácsa az 1983-ban Kanadában rendezett legutóbbi kongresszuson úgy határozott, hogy az 1988-ban esedékes 12. kongresszus megrendezését Jugoszláviára bízva, a kongresszus elnökévé Hubert Maver professzort (Zágráb) választja.

Február végével a Magyar Tudományos Akadémia is megkapta a tájékoztatást és az előzetes meghívást a horvát rendező bizottságtól. A kongresszus címe, témája, előzetes megfogalmazásban: „A világ antropológiája: oktatás, kutatás és alkalmazás (World Anthropology: Education, Research and Application.) A kongresszus plenáris ülésekből, a Nemzetközi Szövetség szakbizottságainak az üléseiből, szimpóziumokból és „poszter ülésekből” (poster session), valamint kiállításokból és filmbemutatókból fog állni, továbbá a rendezőség által biztosított további programokból. A rendezők hozzávetőleg 150 szimpóziummal számolnak. Arra biztatják a résztvevőket, hogy lehetőleg már előre megszervezett szimpóziumokkal, összeállított programmal jelentkezzenek, de természetesen elfogadják egyéni előadások bejelentését is, amelyeket ők fognak majd szimpóziumokhoz kapcsolni. (Egy-egy szimpóziumhoz legalább 25 résztvevőt, előadót kérnek, különböző országokból.)

Jelentkezési határidők:

1986. november 1: javaslatok szimpóziumokra,

1987. november 1: az egyénileg javasolt előadások címének és kivonatának beérkezési határideje,

1988. január 1: véglegesített szimpózium-tervek beérkezése,

1988. január 1: a poszter ülések címének, kivonatának beérkezése,

1988. január 1: részvételi díjak beérkezése (a Nemzetközi Szövetség tagjainak 150 dollár, másoknak 180 dollár),

1988. április: a szimpóziumok szervezőivel közlik a pontos időpontokat,

1988. július 24–31: kongresszus.

(A részvételi díj a végleges program és a részvételi lehetőség mellett a kongresszus minden napjára egy könnyű ebédet, egyik este pedig egy partin való részvételt is biztosít – valamint később bejelentendő kongresszusi emlékeket és egyebeket.)

Zágrábi kollégák szóbeli közléséből arról is tudunk, hogy fölmerült a gondolat: a kongresszushoz kapcsolódva nemcsak Jugoszlávián belül, hanem a környező országokban is lehetne a kongresszushoz csatlakozó vagy azt megelőző kisebb, speciális tudományos üléseket, összejöveteleket rendezni. A résztvevőket meg lehetne hívni a szomszédos országokra is kiterjedő tudományos kirándulásokra – amelyeknél a néprajzi intézmények és látnivalók mellett természetesen a fizikai antropológia, régészet és a Nemzetközi Szövetség által felölelt többi tudományág témái is számba jöhetnek.

H. T.

Nemzetközi Néprajzi Filmtalálkozó 1987-ben

A Magyar Néprajzi Társaság Film- és Fényképészeti, valamint Etnológiai Szakosztálya kezdeményezésére 1987. október 6–11. között Budapesten *Ethnographica Visualis '87* címmel Nemzetközi Néprajzi Film Fesztivált rendeznek.

A filmfesztivál célja: a magyar néprajzi filmek bemutatása a kezdetektől napjainkig; az európai néprajzi filmezés irányzatainak és legfrissebb alkotásainak megismertetése; személyes és tudományos kapcsolatok kiépítése a vizuális antropológia szakembereivel; az európai vizuális antropológiai kutatások legújabb eredményeinek tudományos konferencián való megvitatása és a távlati együttműködés kereteinek kidolgozása. A fesztivál lehetőséget nyújtana az 1985-ben megalakult európai vizuális munkabizottság tagjainak tanácskozására is.

A fesztivál jellegét előzsűrizés alapján kiválasztott filmek versenyével biztosítják, úgy, hogy a legjobb 3–3 hazai és külföldi filmet díjazná a zsűri. A szervező bizottság a széles nézőközönség számára filmbemutatókkal kívánja biztosítani az idegen kultúrák vizuális megismerését.

A filmbemutatók és rendezvények helyszínei a Néprajzi Múzeum, a HUNGARO-FILM vetítőterme (Báthori u. 10.) ill. bérelt vetítőhelyiség lesz.

A rendezvénnyel kapcsolatos információt Tari János nyújt, Néprajzi Múzeum, Tel.: 326–340, 58-as melléken.

SZEMÉLYI HÍREK

A Magyar Tudományos Akadémia főtitkára 1986. március 1-től dr. **Paládi-Kovács Attila** kandidátust, tanszékvezető egyetemi docenst nevezte ki az MTA Néprajzi Kutató Csoport igazgatójává.

*

A Vas megyei Múzeumi Szervezet igazgatójává 1986. március 1-től dr. **Gráfik Imrét** nevezték ki, aki korábban a Néprajzi Múzeum munkatársa volt.

*

A Szolnok megyei Múzeumi Szervezet 1986. január 1-től átvette személyi állományába a kunszentmártoni Helytörténeti Múzeum dolgozóit. A múzeum vezetésére **Szendrei Eszter** néprajzos-muzeológus kapott kinevezést.

*

A szegedi **Móra Ferenc** Múzeum új munkatársa 1986. március 1-től **Bárkányi Ildikó** néprajzos-muzeológus.

*

A győri **Xantus János** Múzeum néprajzi osztályára kapott muzeológusi kinevezést **Perger Gyula** etnográfus.

Tudományos fokozat elnyerése

A Tudományos Minősítő Bizottság 1986. április 11-én tartotta meg **Nagybáky Péter** *A magyarországi céhes kézművesipar jelvényei* című kandidátusi értekezésének nyilvános vitáját. Az értekezés opponensei **Vörös Károly**, a történelemtudományok doktora, tudományos tanácsadó és **Domonkos Ottó** kandidátus, múzeumigazgató voltak. A Tudományos Minősítő Bizottság által kijelölt bíráló bizottság maximális pontszámmal **Nagybáky Pétert** a történelemtudományok (néprajz) kandidátusává nyilvánította.

*

A Magyar Tudományos Akadémián 1986. április 22-én került sor **Kiss Mária** *A Duna-menti délszlávok szokásformáinak fejlődési irányai* című kandidátusi értekezésének nyilvános vitájára. Az értekezés opponensei **Dömötör Tekla**, a történelemtudományok (néprajz) doktora, egyetemi tanár és **Jung Károly** tudományos munkatárs

(Jugoszlávia) voltak. A Tudományos Minősítő Bizottság által kijelölt bíráló bizottság **Gunda Béla**, a történelemtudományok (néprajz) doktora, egyetemi tanár elnöklétével magas pontszámmal **Kiss Máriát** a történelemtudományok (néprajz) kandidátusává nyilvánította.

*

A Tudományos Minősítő Bizottság 1986. április 25-ére tűzte ki **Pesovár Ernő** *A magyar páros táncok történeti rétegei* című kandidátusi értekezésének nyilvános vitáját. A disszertáció opponensei **Andrásfalvy Bertalan** kandidátus, tudományos főmunkatárs és **Körtvélyes Géza** kandidátus voltak. A Tudományos Minősítő Bizottság által kijelölt kandidátusi bíráló bizottság **Pesovár Ernőt** – a magas pontszámmal elfogadott értekezése alapján – a történelemtudományok (néprajz) kandidátusává minősítette.

MÚZEUMI HÍREK

A 30 éves Csongrádi Múzeum munkájáról (Bővebben az utolsó két évről)

A városi múzeumbartók (csak néhány név: Palásti Pál, dr. Tari László, Várkonyi István) az 1950-es években elérték, hogy 1956-ban múzeuma lett Csongrádnak. Változó nevekkel és összetétellel, de ma is – előadásokon, megnyitókön érdeklődő részvételükkel, gyűjtések segítségével – részesei a múzeumi életnek, munkának.

A „Kubikos” c. állandó kiállítás mellett – amely az 1974-ben megrendezett állatpótában megújításra vár – tavasztól–őszig látogatható *múzeumházat* nézhetnek meg a Csongrádra látogatók. A ház berendezéséhez a Juhász János megkezdte tárgygyűjtést folytattuk. A „Kalocsa népművészete” és a „Csongrád megye népművészete” című kiállítások hatásaként főként textíliát, század eleji „stafíringokból” kézi és gépi, hímfehér és színes hímzésű darabokat, függönyöket, ágyneműt, női viseleti darabokat gyűjthettünk.

Az 1985. október 16-án berendezett ház címe és egyben elnevezése: *Csongrád-Belsőváros Gyökér utca 1.* A Belsőváros elnevezés a település feltehetően legrégebbi részének nevéként már csak a legidősebbek ajkán él, de levéltári adatok is igazolják létét. Jelentése: vizek által körülvevett, védett hely, ahová külső támadások ellen menekülhetett az itt élő ember. A 22 házból álló műemléki egység, amely a jelzett városrészben van, annak nevéként érdemes feleleveníteni a Belsőváros elnevezést. Az utca neve, a Gyökér az itteni kiskertekben és a határban termelt zöldségre utal.

A belsővárosiak, vagy ahogy ma nevezik a belvárosiak a közelmúltig hajósok, hajóácsok, halászok, kisparasztok és napszámosok, „kubisok” voltak. A fa oromzatú házak a hajóácsok munkáját őrzik. A Gyökér utca 1. számú ház a harmincas években kapott fa oromzatot. A húszas években az akkor még egyetlen utcai ablakon piros tulipános „palét”, fa ablaktábla volt.

Az épület és a telek kis téren áll két utcára szélő. Geönczeöl László városi mérnök és Juhász Antal néprajzkutató választásában a háznak a fentiekben leírt helyzete is szerepet játszott. A viszonylag nagy telken két épületet húztak egy vonalba. A „nagyház” és a „kisház” általános elnevezéseket idéznek, de a ház lakói a „kisházat” „öregháznak” is hívták, és ezzel az építés időbeli különbségére is utaltak. A házat – Juhász Antal szakmai tanácsai mellett – Szűcs Judit rendezte be, a tárgyi anyag egy részét és a nyelvi anyagot 1984–85-ben gyűjtve.

A „nagyház” vagy utcai szoba sarkos elrendezésű lett, amilyen a belsővárosi házak többsége volt. Az ajtón belépve balra az utcai és az udvari ablak képezte sarkot kapnapé és asztal tölti be, vele ellentétes sarokban, jobbra a búbos kemence áll a család sokoldalúan kihasznált „bútordarabjaként”. A kemence előtt a fallal párhuzamosan két magasra vetett ágyat látunk. A „sublatot” a gerenda alá, a két ablak közé tették. Az ajtótól balra a sarokban a vetetlen „hátsó ágy” és előtte a „tornyos kaszli” áll. A rongypokrócok élénk csíkjai jól ellenpontoszák a hímzett terítők, függönyök és a falak vakító fehérségét. Ugyanakkor a „sublat” és a „kaszli” színes poharai, bögréi és szobrocskái visszhangozzák a szőnyegek vidám színeit.

A múzeumház épülete. Csongrád-Belsőváros, Gyökér u. 1.

Balogh István Szilárd felvétele

Míg a „nagyház”, esetünkben a felső szoba és a zárt kéményű konyha (melynek végső kialakítására ezután kerül sor) a harmincas éveket, addig az „öregház” a múlt század végét idézi. Az utóbbi szintén sarkos elrendezésű, de bútorai: a sarokpad, az asztal, az ágy, a falitéka, a tálasfogas és a láda festett bútorok, kék alapon sárga-piros virágosak. Mellette a szabadkéményes konyha, a „pitar” is – a tüzelőpadkával, rajta a vasháromlábra állított cserépfazékkal, „vaskotlával”, a falra akasztott cserépszűrővel és fatállal – mesebeli világot idéz a mai fiataloknak. A „pitarban” a bejárati ajtótól jobbra áll a vízpad, ahová elsősorban a Tiszáról cserépkantában vagy korsóban felhozott vizet tették. Fölé a szobából kikerült tékát vagy „palackost” rakták. Az itt kiállított darabra a szokásos virágdíszítés mellett virágkoszorúba foglalt, keresztre feszített Jézust festett készítője.

A „pitartól” jobbra a kamrába lehetett menni, a felújításkor ennek már csak a rekonstrukcióját lehetett elkészíteni, így kiállító helyiség lett, amelyben 1986. nyarán nyílik meg a Csongrád-Belsőváros fotókiállítás. Az itt lakóknak különálló kamrájuk is volt, ahol szokás szerint több, legalább három nemzedék háztartásának és kis gazdaságának eszközei gyűltek fel. Csak néhány jellegzetes tárgyat említünk. A szőlőművelésre utalnak a boroshordók, az ünnepi előkészületekre a famozsarak, a disznóölésre a kőszőrűkő és a hurkatöltő. A Csongrádon oly gyakori „faragójancsi” itt is megtalálható. A ház utolsó gazdjára és foglalkozására a kubikos talicska és a suba emlékeztet. Az udvar majd az ól felépítésével nyeri el végső formáját.

A belsővárosi házak berendezését Horcsik Péter, Fodorné Marsovszki Erzsébet, Maszlagné Bori Etelka, Czagányné Mészáros Mária és Konkolyiné Mészáros Etelka idézték fel.

A *városmonográfia* készítése a hetvenes évek közepén került szóba. A munkálatok – a Nagy Imre elnök vezette Csongrád város Végrehajtó Bizottsága döntése alapján – 1983-ban kezdődtek meg. A három kötetre tervezett monográfia egy kötete a település néprajzát dolgozza fel. Ennek szerkesztője Katona Imre, az ELTE nyugalmazott docense, a város szülőtte. Szerkesztőtársa Katona Imre, az Iparművészeti Múzeum osztályvezetője.

A szerzők egy része a városi múzeumhoz és az 1985 nyarán az éppen itt zajló megyei honismereti táborhoz kötődve gyűjtött. Juhász Antal a bokrosi és felgyői tanyákat vizsgálta népi építészeti és telekelrendezés szempontjából. Nagy Veronika a gazdálkodás témakörben talált jó adatközlőkre. Markos Gyöngyi – nem szerzőtársként, de a tábor csoportvezetőjeként a kötet munkáját is segítve – lakodalmi szokásokat gyűjtött diákjaival.

Dudás Lajos – a Múzeumbaráti Kör egyébként is lelkes tagja –, szintén Katona Imre munkáját segítve, szokás-kérdőíveket töltet ki diákjaival már második éve. Katona Imrét is fogadhattuk nemcsak szerkesztőként, hanem szerző-gyűjtőként is. Bárkányi Ildikó új szerzőtársként tanyai életmódot vizsgálni indult el múzeumi közreműködéssel. Tésikné Knotik Márta – a helyi múzeum textília gyűjtését tanácsaival segítve – a monográfia viselet-leírását is előkészíti. Jelen sorok írója a népi társadalom, halászat, vadászat és táplálkozás témákban gyűjtött.

A monográfia I. kötetének régész szerzői: Horváth László (őskor), Vörös Gabriella (dákoktól az avar honfoglalásig), Lőrinczy Gábor (népvándorlás és honfoglalás kora) és Béres Mária (az Árpádkor és a középkor) nézték át a helyi múzeumban található csongrádi leleteket.

Szűcs Judit

Magyar szabadtéri múzeum Kárpátalján

„Az utóbbi időben egyre többet beszélnek a szőke Tisza mentén létesített bökényi táj- illetve falumúzeumról” – ezzel kezdődik a Kárpáti Kiadónál 1986-ban kiadott Kalendáriumban Bíró Júlia cikke. Írásából megtudjuk, hogy a múzeumot a nagyszőlősi kerület Határőr Kolhoz vezetőségének támogatásával társadalmi összefogással hozták létre. A múzeumban, valamint a parkjában felépített skanzenben helyet kapott a vidék (Bökény, Farkasfalva, Péterfalva, Tivadar, Forgolány, Nagypalád, Fertősalmás stb.) számtalan régészeti emléke, történelme, néprajza. Az elmúlt évben Ukrajnában ezt a falumúzeumot minősítették a legjobbnak. A múzeumkertben látható a tiszaháti táj minden jelentős építménye (lakóház, pajta, vízimalom stb.). A múzeumnak magnószalagon ballada, népdal, mese, legenda gyűjteménye is van s felvették több dolgozó élettörténetét is. A múzeum szoros kapcsolatban áll az ungvári egyetemmel. Az észt Néprajzi Múzeum (Tallinn) munkatársai is felkeresték a bökényi múzeumot s három héten át tanulmányozták a gyűjteményt, a környék néprajzát. Védnökséget vállaltak

a falumúzeum fölött s azóta rendszeresen segítenek. Az iskolák gyakran tartanak a múzeumban táj- és környezetismereti órákat. A múzeum teljes anyagát felsorolni lehetetlen. „A nyilvántartó könyvbe több ezer tárgy van bejegyezve.” A Széchenyi Könyvtár s magam néprajzi kiadványokkal látjuk el a múzeumot. Bíró Júlia cikkét értékes fénykép egészíti ki az észt kutatók munkájáról. Az sem érdektelen, hogy a Kalendáriumban **Mazurok Margarita** tömör összefoglalása olvasható a vepszékről.

Gunda Béla

Múzeumavatás Kunszentmártonban

1985. szeptember 28.

Kunszentmártoniak és tiszazugiak régi vágya vált valóra 1985. szeptember 28-án, amikor a volt Kerületi Ház udvarán összegyűltek az érdeklődők és a szakemberek a kunszentmártoni Helytörténeti Múzeum avatására. A Szolnok Megyei Múzeumi Szervezet új tagintézményének átadása a múzeumi, műemléki és honismereti hónap nyitórendezvénye volt a megyében. Az 1782-ben épült, udvari részén kétszintes egykori Nagykun Kerületi börtön és börtönőri lakás Kunszentmárton legrégebbi középületei közé tartozik, s része a volt Járási Bíróság épületegyüttesének. Sajátos hangulatú cellái 1969 óta szolgálnak kiállítási célokra. A **Turcsányi István** kezdeményezésére létrejött helytörténeti gyűjtemény önkéntes munkatársai voltak **Smuta Kálmán**, **Józsa László**, **Barna Gábor**. 1970-ben nyílt az első, muzeológusok készítette kiállítás a börtön épületében, s bár a Helytörténeti Gyűjtemény tanácsi kezelésben működött, a Damjanich János Múzeum munkatársai **Szabó László** irányításával kiállítások sorát rendezték évről évre. A Tiszazug és Kunszentmárton tizenöt éves múltra visszatekintő történeti és néprajzi kutatása e közművelődési intézményhez is kötődik, hiszen a néprajzi gyűjtés nagyszámú tárggyal, dokumentummal gyarapította a kis múzeum törzsanyagát. A Néprajzi Hírek lapjain is olvashattunk tudósításokat a Tiszazug népéletének nagy területeit feltáró, értékelő tanácskozás-sorozatról. E konferenciák elnökei rendszerint a témakör legjelesebb magyar kutatói voltak, előadói között pedig tudományos munkatársakat, muzeológusokat, egyetemi hallgatókat és a Tiszazugban, Kunszentmártonban élő önkéntes gyűjtőket egyaránt találtunk. Számos tudományos publikáció, az elhangzott előadások megjelentett anyaga, az országos gyűjtőpályázat díjai jelzik az itt folyt kutatómunka eredményeit. 1982-től főállású muzeológus kezelte és gyarapította a Helytörténeti Gyűjteményt, melyben időközben több ezer tárgy, üvegnegatív, közel kétezer adattári tétel került nyilvántartásba. A kunszentmártoni Helytörténeti Múzeum jelenlegi igazgatója **Szendrei Eszter** (a KLTE történelem-néprajz szakán végzett), aki egyetemi tanulmányait befejezve, 1983-ban került Kunszentmártonba.

A Múzeumban „Egy múzeum születése – Tárgyak és dokumentumok a Helytörténeti Múzeumban” címmel tekinthető meg állandó kiállítás, mely a gyűjtemény történetéből és legjellemzőbb tárgyegyütteseiből ad izelítőt úgy, hogy közben végigkíséri Kunszentmárton történetének nagy állomásait és betekintést nyújt a Tiszazug népéletébe. Időszaki kiállítás keretében négy Szolnok megyei alkotó, a Népművészet Mesterei: **Katona József** fafaragó, ifj. **Szabó Mihály**, **Busi Lajos** és **Gonda István** fazekasok

munkáit láthattuk. A börtönépület mindkét szintjét betöltő egykori börtönkáporna Papi Lajos kisújszállási szobrászművész válogatott szobrainak, legújabb alkotásainak ad otthont.

T. Bereczki Ibolya

Kunkovác László fotói

Néprajzi körökben sokan ismerik Kunkovác Lászlót. A Társaság tagja, gyakran résztvesz vidéki rendezvényeken, s a kirándulásokon szorgalmasan fényképez. Ismeri a szakma művelőit, és jól tájékozott az anyagi kultúra irodalmában is. Az utóbbi években több fényképkiállítással lépett a nyilvánosság elé. Nem újság, hogy fotóművészek a népelet területéről merítik a témát, Kunkovác képei azonban meglepőek, elsősorban a néprajzosok számára. Az „Élő agrártörténelem”, az „Ősépületek – épület-ősök”, „Tiszai barangolások” vagy a legutóbb a bajai múzeumban bemutatott „Hagyományos halászat” sokszor olyan tárgyakat, jelenségeket örökít meg, melyekről úgy tudtuk, hogy rég feledésbe merültek. Kunkovác László nem rekonstruál, nem „rendez” sem a modanivaló, sem a „művészet” kedvéért. Ami a képen van, az az életben is úgy volt a felvétel pillanatában. Van szeme, türelme, és némi szerencséje is, hogy észrevegyen, felfedezzen még élő relikviákat. A bajai kiállításon láthattunk pl. csíkászást, favázas nyomóhálót, dunai halszárítást – hogy csak hármat említsek a több mint 100 képből –, amit 35 évi dunai kalandozásaim alatt nem találtam.

Húsz év alatt mintegy százezer felvételt készített, s ezeket pontosan dokumentálva őrzi. Mindezt jórészt minden hivatalos támogatás nélkül, saját fizikai és anyagi erejére támaszkodva. Bejárta már az egész országot. Halászlati felvételei a Szigetköz–Hortobágy–Körösök–Mohács határolta területről valók.

Kiállításai tulajdonképpen nem érik el azt az eredményt, ami bennük van. A laikus látogató elgyönyörködik a képekben, de sokszor nem tudja, mit lát, miért érdekes egy boglya alakú tyúkól, pányvával lovat befogó csikós, egy lócsontos keceháló, paticsfalú kunyhó, foggal herélő juhász stb. Ezeket igazából a néprajzosok tudnák értékelni, de többségük előtt rejtve maradnak ezek a kincsek. Pedig a százezer között bizonyára van sok figyelemreméltó. Kunkovác felvételei nem illusztrációk, hanem fényképezőgéppel írt tanulmányok. Sokkal nagyobb figyelmet érdemelnének, s meg kellene találni a módját annak, hogy Kunkovác László foglalkozásként üzhesse ezt a személyére szabott kivételes feladatot.

Solymos Ede

KUTATÓINK ÉLETÉBŐL

Dömötör Tekla Herder-díjas

Dömötör Tekla Herder-díjat kapott. A díjat odaítélő bizottság „az európai kulturális örökség és a népek békés egymásratalálása érdekében” kifejtett életművét kívánta elismerni döntésével. Nem tévedett.

A budapesti tudományegyetem ny. tanszékvezető professzora Budapesten született 1914-ben. Középiskoláit és egyetemi tanulmányait Budapesten végezte, 1936-ban tanári oklevelet kapott és 1937-ben bölcsészdoktori címet nyert el. Majd Párizsba utazott, ahol egy évet hallgatott még a Sorbonne-on. Érdeklődése a folklóre, a klasszika filológia és a középkori irodalomtörténet, valamint tágabb értelemben a kultúrtörténet problémái felé sodorták, miközben hasonló célokat követő barátokra lelt: Szerb Antalra, Honti Jánosra és Dobrovits Aladárra (akivel össze is házasodtak), majd később Ortutay Gyulára, hogy csak a legfontosabbakat említsem. Ezt a generációt megtépázta a háború, nemcsak az egzisztenciális nehézségek akadályozták a pályáiv emelkedését, de a gyakori életveszély is, sokan váltak mártírjaivá ennek a sötét és bűnös korszaknak.

Ebben az időben főleg tudományos fordításokkal tartotta fenn magát és több lexikonba írt szócikkeket (Új Idők Lexiona, Rádióhallgatók Lexikona). 1945-ben egészen rövid ideig a Nemzeti Múzeum Elnökségén dolgozott, majd — 1946-ban — a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban helyezkedett el, ahol elsősorban szerzeményezéssel foglalkozott 1953-ig. Ekkor került az ELTE Folklóre Tanszékére Ortutay Gyula hívására. 1973—1981 között e tanszék tanszékvezető professzora volt, és innen ment nyugdíjba 1984-ben. 1958—1966 között (másodállásban) a Színháztudományi Intézet osztályvezetőjeként fejtette ki tudományos és tudományszervező munkásságának jelentős részét.

Eltekintve a háború előtti évektől, amikor a német, az angol és a francia nyelvterületen tökéletesíthette nyelvtudását és gyarapította szakismereteit; elsősorban az elmúlt harminc évben volt módja számos európai országban tanulmányutat tenni, részt venni kongresszusokon, különféle egyetemeken oktatni (így egy szemesztert az Indiana University — Bloomington, USA) vendégprofesszoraként. Részt vett olyan szakmai összejöveteleken is, amelyek a folkloristák és az etnográfusok nemzetközi együttműködését voltak hivatva elősegíteni. Minden tekintetben elmondható, hogy fiatalkori céljait (amit több, tragikus sorsú barátjával együtt tűzött maga elé) nagyon jelentős áldozatok árán és nem is mindig méltányos feltételek között igyekezett elérni. De mindig törekedett erre, s mindenkor érezte — írásban és szóban egyaránt —, hogy az európai közös kultúra emlékeinek őrzője. Azon munkáknak most is, hogy a közös örökségünknek, az európai kultúrának értékei maradék nélkül továbbhagyományozódjanak olyan korban, amely az értékrendeket talán minden korábbi történelmi változásokkal összehasonlítva mélyrehatóbban és gyorsabban változtatta meg.

Dömötör professzornő irodalmi munkássága mellett, amelyben a szokáskutatás, a vallástörténet és a színháztörténet találkozik egymással, nagyon jelentős oktatói élet-

művet teljesített. Számtalan tanítványa van, akik nemcsak tudományos kérdésekben élvezhették útmutatásainak gyümölcsöző voltát, hanem akiket – néha méltatlanokat is – megajándékozott barátságával. A professzorasszony személyes, emberi figyelmessége, olykor csak – talán a legjobb pillanatban időzített – telefonbeszélgetései gyűrűt vontak alakja köré, a munkatársak, tanítványok és barátok táborát. Nem egyszerűen oktató vagy tanszékvezető volt, intézmény volt, intézmény maradt. Talán valami ebből is átsugárzott az ország határain túlra, legalább is a bizottság ítélete ezt engedi feltételezni. Akár mint is van, kérjük Öt, kívánva neki sok boldogságot e megtisztelő pillanatban, tüntessen ki minket továbbra is azzal, amit oly bőkezűen pazarolt ránk; a barátság és a tudomány szeretetének érzéseivel.

Hoffmann Tamás

Timaffy László hetven éves

A Szigetköz szülötte, a Szigetköz küldötte. Cikolaszigeti „tátos” Kelemen Viktor, rábapatonai „tudós” Nagy Ferenc, s a mecséri „gyógyító ember” megszólaltatója.

Néprajzkutatóvá vált, pedig eredetileg nem annak indult. Földrajz-történelem szakos tanárként kezdte pályáját 1939-ben, doktori értekezését is geográfiából írta. S lett azután örökre elkötelezett, áldozatos híve, szakavatott művelője a néprajznak.

A pápai, majd budapesti tanárkodás éveit 1946-tól Mosonmagyaróvár, a mai Agrártudományi Egyetem: élete új állomása. Majd következnek a megpróbáltatás esztendei, egy ideig az íróasztal nyeli el kész munkáit.

A gyorsan tovatűnő időben is hihetetlennek tűnik, hogy már 15 esztendeje annak, hogy együtt jártuk a Szigetköz falvait a mindig derűs, tevékeny, lelkesedve szervező, töretlen kedvvel dolgozó és minden hozzáfordulónak segítő kutatóval.

A bibliográfiai adatokat végig nézve, kirajzolódik Timaffy László munkássága. Ha röviden összegezni kellene életművét, a Szigetköz monográfiusa címmel összesíthetnénk. Erről maga a következőképpen vall *Szigetköz* (Budapest, 1980.) című kismonográfiájában: „Az ember beleszületik a tájba. S a szülőháza, a táj szeretete végigkíséri egész életén. Én is így vagyok a Szigetközzel. Már kicsi gyermekkorom emlékei mélyen belém vésődtek... Mindig az élet egészét kerestem, a nagy összefüggéseket a Duna és az ember között. Ekkor találkoztam össze az utolsó aranyászokkal, pásztorokkal, molnárokkal, révészekkel, halászokkal, s az öreg emberek sorsán, életén át kitértem előttem ez a múltba vesző régi világ... nem tudtam megállni a múltnál: a táj és ember egymásba fonódó életének kutatását a máig... kell folytatnom...” Ennek a máig folytatott, egy életen át végzett kutatásnak summázata a *Szigetközi krónika* (Győr, 1976.), majd a Szigetköz kismonográfia, amelyeket közel harminc tanulmány előzött meg.

Bár a Szigetköz népi kultúráját vizsgálja elsősorban, de ezen túl az egész Kisalföld néprajzának feltárása foglalkoztatja. Tanulmányaiban és ismeretterjesztő munkáiban, előadásaiban egyaránt foglalkozott a vidék gazdálkodásával, a nagycsaládi hagyományokkal, a temetőkkal, de a hitvilággal és a mondákkal is. Tanulmányai elsősorban az Arrabona-ban, a Győr-Sopron megyei Múzeumok Évkönyvében valamint az Ethnographiában jelentek meg. Ismeretterjesztő írásai a helyi lapon (Kisalföld) kívül a Győri Műhely-ben és a Honismeretben. Utóbbinak szerkesztőbizottsági tagja is.

Timaffy László nemcsak kutató, hanem mint 1963-tól a győri Mezőgazdasági Szakközépiskola és Szakmunkásképző tanára – a felnövekvő nemzedék olyan nevelője, aki személyes példájával és áldozatkész, fáradhatatlan szervezőmunkájával évről-évre újabb ifjakat nyer meg a honismereti mozgalomnak, az önkéntes néprajzi gyűjtőmunkának. Az irányításával született néprajzi pályamunkák figyelemreméltó adatokat jelentettek évente a terület néprajzi jellemzőinek megismertetéséhez.

A néprajzkutatás eredményeit a történetkutatás részének tekintve kitűnően alkalmazta a történelemtanításban. Tapasztalatait összegezte módszertani munkáiban: *A néprajzi anyag felhasználása a történelem szakkörökben* (Budapest, 1977.) és *A néprajzi anyag felhasználása a történelemoktatásban*.

A hetven esztendő megpróbáltatásait, keserűségeit, sikereit és örömeit, kitartó munkáját, töretlen munkakedvét nézve azt mondhatjuk röviden: helytállott őrhelyén, a magyar népet szolgálta, ügyét hűséggel képviselte.

Mit is kívánhatnánk születésnap ajándéku, mint további derűt, eredményekben gazdag munkás esztendőket, jó erőt és egészséget! A véneki regölés soraival:

„Aggyon Isten bort, búzát és békességet,
kinek mi jár, de mindenhez egészséget!”

S. Lackovits Emőke

Gunda-díjas 1986-ban

1986. április 30-án a debreceni KLTE Néprajzi Tanszékén negyedszer adták át a Gunda-díjat az alapító professzor és a tanszékvezető Ujváry Zoltán egyetemi tanár jelenlétében a kuratórium tagjai. Ebben az évben dr. Őrsi Julianna, a türkevei Finta Múzeum igazgatója részesült e megtiszteltetésben.

ŐRSI JULIANNA

1950-ben született Karcagon, és egyetemi tanulmányait 1974-ben fejezte be a debreceni egyetem történelem-néprajz szakán. 1981-ben doktorált. Az egyetem elvégzése után szülővárosában, Karcagon a Györffy István Nagykun Múzeumban dolgozott, ahol a muzeológiai tevékenysége mellett jelentős tudományos munkásságot indított el. Négy éve került a Finta Múzeum élére.

Társadalomnéprajzi munkássága kiemelkedik a magyar kutatások átlagából. Önálló utakat jár, saját módszert dolgozott ki az exogámia és endogámia kutatásának területén, a közösségek összetartó erőinek feltárása tekintetében. Történeti-néprajzi módszerét Karcag és a Nagykunság gazdag történeti forrásanyagára alapozva dolgozta ki, majd az ország legkülönbözőbb közösségeire is alkalmazva, a nagykunságitól eltérő forrásadottságok között is sikerrel valósította meg. Részes volt a Hajdúság, Kecel, Csépa, a Kiskunság, a Tápíomente, Mozsgó és vidéke munkaközösségeinek; mindenütt alapvető anyagot adhatott a folyó munkához mások számára is, miközben saját eredményei önállóan is figyelemre méltóak voltak. Így bízták meg a palóc kutatásban a palóc centrum községei kapcsolatrendszerének vizsgálatával, s lehet partnere napjainkban nemzetközi antropológiai kutatógárdának, mint sajátos felfogással eredményesen dolgozó néprajzkutató.

Külön figyelmet érdemel az a nagy tanulmánya – sajnos csak részletei jelentek meg –, amely az MTA Szociológiai Intézetének pályázatán kiemelt díjat kapott. Egy karcagi utcaközösség mikrovilágát tárta fel napjainkban, példát mutatva a néprajz, a szociológia s általában a társadalomtudományok szintézisére, az empirikus módszerek napjainkban való sikeres alkalmazására. Doktori értekezése kandidátusi disszertáció szintjét is eléri módszerében, anyagában és felfogásában egyaránt. Benne Karcag és a Nagykunság viszonyát, társadalmának mozgását, tendenciáit vizsgálja elmélyülten.

Az életmód-kutatás terén, mint a karcagi múzeum legújabbkori történése, figyelemre méltó eredményeket ért el. Számos kiállítás, módszeresen gyűjtött anyag, új módszerek meghonosítása jelzik gyakorlati értékét, muzeológusi tevékenységét. A túrkevei Finta Múzeumban pedig olyan elődöt kellett követnie, mint a nemrég elhunyt Györffy Lajos, majd az élénk képzőművészeti politikát folytató Fehérváry Béla.

Az 1986. évi Gunda-díj gazdag és sokrétű munkásságot jutalmaz, de ígéretes jövőt is feltételez.

Szabó László

Tanulmányúton az NDK-ban

1985. szeptember 2–30. között kulturális csereegyezmény keretében tanulmányúton jártam az NDK-ban. Utam célja az volt, hogy megismerjem a néprajzi gyűjtőkörű múzeumokat, különös tekintettel a népi építészet és lakáskultúra emlékeit bemutató szabadtéri múzeumokra. Emellett igyekeztem általános képet nyerni vidéki tájmúzeumok munkájáról és a mai falusi életéről.

Vendéglátóm, az NDK Kulturális Minisztériumának külkapcsolatokkal foglalkozó hivatala fölöttébb zsúfolt programot állított össze számomra, amelynek teljesítése során körbeutaztam az NDK területét. Összesen 34 helységben fordultam meg. Többek között jártam Berlinben, Lübbenában, Drezdában, Bautzenben, Meissenben, Seiffenben, Rudolfstadtban, Erfurtban, Eisenachban, Weimarban, Lipszében, Magdeburgban, Rostockban és Schwerinben.

Természetesen nemcsak a német népélet múzeumait tekintetem meg, hanem más múzeumokba is ellátogattam. Így megnéztem a világhírességeket, mint pl. a Pergamonmúzeumot, a Zwingert, az Albertinumot. Vendéglátóim tanácsára azonban jártam társadalmi összefogással létesített kis falusi honismereti házakban is. Összesen 39 múzeum kiállításait tekintetem meg. Felkerestem és tanulmányoztam 18 katedrálist és más műemléket. Emellett két akadémiai intézetben, a berliniben és a rostockiban szakmai megbeszéléseket folytattam a népi építészet és a településformák témakörében.

Kétszer nyílt alkalmam arra, hogy „utazó vendég”-ből néprajzkutatóvá visszaváltozva terepen, faluban tanulmányozzam a paraszti életmódot és a népi építészetet. Az egyik lehetőség Tübingiában adódott, ahol a szép fekvésű Tiefengruben „fachwerk faluban” erfurti múzeumigazgató kollégámmal tárgyakat keresgélünk és vásárolunk a Tübingiai Néprajzi Múzeum számára. Házról-házra, padlásról-padlásra járva sok néprajzi tapasztalatra tehettem szert. Másik „terepjárásom” színtere egy Rostock környéki,

meklenburgi falucska volt, Retschow, ahol egy falumúzeumot szervező nagymúltú parasztcsalád vasárnapi vendégszeretetét élveztem.

Az NDK múzeumait járva nem tapasztaltam különösebb kiállítástechnikai „fényűzést”. Kivétel a drezdai Albertinum, ahol a szász királyok kincstárának installációja és világítástechnikája kivívhatja a muzeológus néző csodálatát. A kiállítások takarékos-sággal készülnek, néha meglehetősen régiek. Figyelemre méltó, hogy jól hasznosítják a favázás öreg múzeumépületek padlástereit. A magyar múzeumokkal ellentétben az NDK legtöbb történeti és néprajzi kiállításában látható makett. E téren élenjár a német történelem múzeuma Berlinben, ahol teljes középkori városokat és faluhatárokat szemlélhet makett formájában a kiállításlátogató.

Az NDK-ban nincs olyan központi szerepkörű néprajzi múzeum, mint Budapesten. (Nem szólunk itt a Völkerkunde múzeumokról, amelyek Lipcsében és Drezdában találhatóak.) A Museum für Volkskunde Berlinben szerényen szorong a világhírű Pergamonmúzeum épületének egyik szögletében. Gyűjteménye elvileg kiterjed az egész német nyelvterületre. Utam egyik nagy eredménye, hogy tanulmányozhattam e múzeum szép és tanulságos raktári anyagát. (Egy kalocsai női viselet is található az egyik szekrényben.) A múzeum állandó kiállítása a nagyvárosi proletariátus életmódját ábrázolja a századforduló korában. Ez az egyetlen néprajzi (?) kiállítás az NDK-ban, amely a magyar muzeológiai gyakorlat szempontjából korszerűnek tekinthető. A másik két néprajzi profilú múzeum: a drezdai Museum für Volkskunst és az erfurti Museum für Thüringer Volkskunde. A drezdai intézmény kiállításán gyönyörű néprajzi tárgyak láthatók, de az egész kiállítás művészetcentrikus. Nyoma sincs itt életformaábrázolásnak. Az erfurti intézmény jórészt hasonló, de kiállításának újabb részeiben fellelhetők a hagyományos életmódok bemutatására irányuló törekvések.

A szabadtéri múzeumok java az utóbbi két-három évtizedben keletkezett. Alapjuk általában in situ megőrzött udvar vagy falurész, amely közelébe máshonnan is telepítettek épületeket. Jelenleg a legsikerültebb és a legnagyobb szabadtéri múzeumok Seiffen, Klockenhagen és Schwerin-Muess helységeken láthatók.

A szabadtéri néprajzi múzeumoktól néha nehezen határolhatók el az agrártörténeti múzeumok, amelyek szintén in situ igyekeznek megőrizni épületcsoportokat. Legnevezetesebb ilyen intézmény az Alt-Schwerin-i múzeumegyüttes, amelyben egy régi uradalmi major épületeit mutatják be a látogatóknak. Figyelemre méltó, hogy látható olyan mezőgazdasági munkáslakás is, amely az 1960-as évek lakáskultúráját tükrözi. Valamennyi agrártörténeti múzeumra jellemző, hogy nagy teret kapnak bennük a hajdani agrárproletárok (a landarbeiterek) házai.

Utazásaim, valamint múzeumi és akadémiai megbeszéléseim során mindig nagy figyelmet szenteltem a szórványtelepüléseknek. Kevés példájuk van az NDK területén. Szászországban itt-ott hegyi szórványok láthatók. Figyelemre méltóbbak azok a mecklenburgi tanyák, amelyeket Rostocktól keletre Barth város térségében figyeltem meg. Ezek síkságon állnak és a magyar farmtanyákra emlékeztetnek. Történetük is sok vonatkozásban hasonló. A XIX. századi tagosítások után jöttek létre.

KUTATÓMUNKA

Néprajzi kutatások a Laborc folyó mentén

A már évek óta folyó ungi néprajzi kutatások kiegészítéseként a CSEMADOK terbesi járási bizottságának keretében működő Néprajzi Munkabizottság 1985. szeptember 13–22. között helybeli és magyarországi kutatók részvételével néprajzi kutatótáborot szervezett. A megvizsgált öt település (Abara–Oborin, Nagyráska–V. Raškovce, Kistráska–M. Raškovce, Hegyi–Zemp. Kopčany, Deregyő–Drahňov) – bár egykor Zemplén megyéhez tartozott – földrajzi helyzeténél fogva századunkban erőteljesen Nagykapos felé kötődött.

Mindegyik település a magyar–szlovák nyelvhatáron fekszik. Többségében református lakosságúak. Az öt község egymástól is sok vonatkozásban eltér. Bizonyos szokások pl. csak Hegyiben, Kistráskában és Nagyráskán vannak meg, s mindegyiktől nagymértékben különbözik az erősen endogám Abara. Abara gazdasági életének a múltban – kisebb részt még napjainkban is – sajátos jellemzője volt a hatalmas ártéri tölgyerdejére alapuló nagyarányú hordókészítés. A faluban tucatnyi specialista dolgozott, akik termékeiket főleg a Hegyaljára szállították. A Laborc melletti három község (Deregyő, Nagyráska, Abara) életét a folyó közelsége, a hatalmas ártér is nagymértékben befolyásolta.

A kutatásban résztvevők (D. Varga László, Csoma László, M. Molnár László, Bellon Tibor, Tóth Judit, Magyar Márta, Bódi Erzsébet, Kotics József, Barna Gábor) beszámoltak munkájuk eredményéről a nagykaposi Erdélyi János Klubban, valamint Deregyőben és Kistráskán, s megkoszorúzták Erdélyi Jánosnak a nagykaposi református templom falán elhelyezett emléktábláját. A kutatás kitűnő megszervezéséért a CSEMADOK-nak, név szerint D. Varga Lászlónak, valamint a vendéglátó abarai termelőszövetkezetnek és a nagyráskai ifjúsági klubnak jár köszönet.

E kutatással a több éves Ung, Latorca és Laborc menti néprajzi gyűjtőmunka lezárult. A készülő tanulmánykötet a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke és a miskolci Herman Ottó Múzeum kiadásában fog napvilágot látni.

Barna Gábor

KISEBB HÍREK

Alapítvány Martin György emlékére

A Néptáncosok Dél-Alföldi Tanácsa javaslatára az amatőr népi táncegyüttesek szervezete, az ANOT még 1984 őszén alapítvány létesítését kezdeményezte Martin György emlékére. Az eredeti felhívás szövege szerint – amit dr. Pesovár Ernő, az ANOT elnöke és Héra Istvánné, a Népművelési Intézet Tánc- és Zenei Osztályának vezetője írt alá – „Az alapítvány célja, hogy emléket állítson Martin Györgynek, a magyar táncfolklorisztika nemrég elhunyt kiváló művelőjének... Martin György neve örökre egybeforrt a magyar és közép-kelet-európai táncagyományok értékeinek megmentésével, tudományos feldolgozásával és továbbörökítésével. Az alapítvány létrehozói pályadíjak révén kívánják elismerni és ösztönözni azok munkáját, akik táncutatói munkájukat az ő szellemében végzik, a magyar néptáncok jobb megismerése és terjesztése érdekében.”

Az alapítvány alaptőkéjét néptáncegyüttesek felajánlásaiból, egyéni és intézményi adományokból gyűjtötték össze. Az engedélyezéshez szükséges előzetes kötelezettségvállalások összege a Népművelési Intézet Tánc- és Zenei Osztálya által kiadott, rendszertelenül megjelenő „Táncszók” szerint 1985. szeptember 1-ig 278 000 forintot ért el. A hír után egy-két tucat legutóbbi fölajánlás között országszerte ismert táncegyüttesek, a Baranya megyei, a Debreceni Művelődési Központ neve mellett falusi pávakörök, és például a Mókus utcai Általános Iskola Tátika Táncegyüttesének neve is olvasható 15 000 forinttól 500 forintig terjedő összegekkel. Aki ismerte Martin Györgyöt, annak ezek a hírek földézik életre szóló kötelesség- és felelősségvállalással eltöltött személyiségének, lám, halála után is érvényesülő sugárzását. De azok is, akik nem ismerték, a hagyományok megőrzésére, tiszteletben tartására egy megkapóan szép összefogást olvashatnak ki belőle.

A Martin György Alapítvány részére a hozzájárulások, felajánlások a Művelődéskutató Központba, az ANOT-hoz, illetve a Népművelési Intézet Tánc- és Zenei Osztályához (1251 Budapest I. Corvin tér 8.) irányíthatóak.

H. T.

A Soros Alapítvány támogatása a néprajzkutatásnak

Soros György 1984-ben alapítványt hozott létre a magyar kulturális és tudományos élet támogatására. A Magyar Tudományos Akadémiával kötött szerződés szerint az MTA–Soros Alapítvány Bizottság nyílt pályázatok hirdetése alapján bírálja el a beérkező igényeket. Az Alapítvány által nyújtott támogatásban a néprajzkutatás 1986. májusáig a következőképpen részesült:

Zsupos Zoltán a berettyóújfalui múzeum igazgatója az erdélyi aranymosó cigányokról készítendő monografikus anyaggyűjtéshez és feldolgozáshoz 50 ezer forintot kapott két évi felhasználásra.

Csalogh Zsoltné, az MTA Néprajzi Kutató Csoport tudományos főmunkatársa A magyar néphit enciklopédiája című nagyszabású archivális adatgyűjtéshez két éven át havi hétezer forint támogatásban részesül.

Lammel Annamária és Nagy Ilona, az MTA Néprajzi Kutató Csoport tudományos munkatársai biblikus történetek gyűjtésének országos méretű feladatához négy évi időtartamra évi százezer forint költségfedezetet kapott.

Kiss Géza az Ormányság néprajzi kutatására és monografikus feldolgozására három évre 80 ezer forint támogatásban részesült.

Volly István „Ezeregy szentének” címmel folyó vallásos népi énekek gyűjtésére 50 ezer forint támogatást nyert el.

Pető Margit „Néprajzi kutatás a matyóság körében” című kutatási témájának támogatásához két évre 174 ezer forint támogatásban részesül.

Az MTA Néprajzi Kutató Csoport könyvtára Rank Xerox 1025 típusú gyorsmásológépet nyert el a könyvtári állomány gyarapítására.

Az egri Dobó István Vármúzeum a Palóc föld – palóc néprajzi csoport című kollektív monografikus feldolgozás befejezéséhez 150 ezer forint költségfedezetet kapott.

A néprajzi kutató- és feldolgozó munkán túl számottevő támogatásban részesült több közművelődési intézmény is, amely a népi hagyományok felelevenítését, újjáélesztését tűzte ki céljául. Így pl. a zalaegerszegi Kézművesek Háza Barátainak Köre az eredményes működés feltételeinek biztosítására egy évre százezer forint támogatásban részesült.

A kigyópusztai Tanyaklub kerámia- és tűzzománc szakköre 36 ezer forintot kapott kemence építésére.

A dunapataji Pataiak Köre közművelődési egyesület három évre 807 ezer forint támogatásban részesül a régi hagyományok újjáélesztése, a különböző népi kézműves-tevékenység felelevenítése, népi tánc csoport szervezése megvalósításához.

S. K. A.

A Bálint Sándor kuratórium ülése

1985. szeptember 23-án Szegeden, a Móra Ferenc Múzeumban megtartotta évi rendes összejövetelét a Bálint Sándor Kuratórium. A kuratórium megbeszélte a Bálint Sándor születésének 80. évfordulójára rendezett megemlékezés eseményeit, beszámolókat hallgatott meg és javaslatokat fogadott el a hagyaték egyes részeinek kutatásával, valamint Bálint Sándor munkáinak újrakiadásával kapcsolatosan.

B. G.

*

Csongrád Városi Tanács 1986. április 10-én „Pro Urbe – Csongrád” kitüntetést adományozott dr. **Katona Imre** kandidátusnak, ny. egyetemi docensnek, a város szü-
löttének Csongrádról szóló néprajzi írásai, a város-monográfia néprajzi kötetének szer-
kesztése és helytörténeti hagyaték feldolgozása terén végzett munkásságáért.

*

A Magyar Néprajzi Társaság és az ELTE Folklóre Tanszéke közös rendezésében 1986. április 9-én a társaság plenáris ülésén Ingeborg Weber-Kellermann marburgi egyetemi tanár vetített filmes előadást tartott egy interetnikus búcsújáráshelyről, Máriaradnáról.

*

Az MTA Néprajzi Kutató Csoport vendége volt 1986. április 8–22. között Prof. Dr. Angelos Baš, a Szlovén Tudományos Akadémia Néprajzi Intézete tudományos tanácsadója, aki elsősorban a történeti néprajzi kutatások területén ért el számon tartott eredményeket. Tájékozódott az intézet tevékenységéről, konzultációkat folytatott az ELTE Tárgyi Néprajzi Tanszékén, a Néprajzi Múzeumban, a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban, a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban, és megtekintett több más fővárosi és vidéki múzeumot. Az MTA Történettudományi Intézete Újkori Osztálya és az MTA Kulturális Antropológiai Munkabizottsága közös szervezésében nagy érdeklődéssel kísért előadást tartott egyik kutatási témájában „Zur sozialen und politischen Funktion der Kleidung im Slowenien des Vormarx und der Revolution 1848” címmel.

F. E.

*

A Magyar Néprajzi Társaság Etnológiai Szakosztálya 1986. április 24-én a Belvárosi Ifjúsági Házban a IV. „Indián nap” keretében diavetítéses előadássorozatot rendezett a mexikói kultúrákról, amelyen a Mexikóból nemrég hazatért magyar expedíció tagjai számoltak be munkájukról. Gyarmati János a Veracruzban folytatott régészeti kutatásait ismertette, Tenkely István „A kukorica szíve” című előadásában a földművelés és az életmód kapcsolatát értékelte, Nemes Csaba pedig egy mexikói falu, Coahuatlan életéről beszélt.

*

Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Folklóre Tanszéke 1986. április 9–10-én rendezte meg az I. Német–magyar néprajzi munkamegbeszélést. Nyugat-német és osztrák egyetemi vendégek részvételével került sor az egyetemen a német és magyar folklóristák és néprajzkutatók közötti együttműködés lehetőségeinek megvitatására. A rendezvény kapcsán tartott előadást a máriaradnai búcsújáráshelyről Ingeborg Weber-Kellermann, valamint 1986. április 10-én Helmut Paul Fielhauer bécsi egyetemi tanár az alsóausztriai mezőgazdasági munkások rétegződéséről, interetnikus kapcsolatairól.

*

Az MTA Veszprémi Akadémiai Bizottság Történelmi Szakbizottsága keretén belül a közép- és nyugat-duántúli néprajzos-muzeológusok és Dunántúl kutatással foglalkozó etnográfusok bevonásával Néprajzi Munkabizottság alakult. A VEAB elnöke az

1986–1990. közötti akadémiai ciklusra dr. **Selmezi Kovács Attila** kandidátust, az MTA Néprajzi Kutató Csoport osztályvezetőjét bízta meg a munkabizottság elnöki tisztségével. A munkabizottság titkárai dr. **Lackovits Emőke**, a veszprémi Bakonyi Múzeum osztályvezetője és dr. **Lukács László**, a székesfehérvári István király Múzeum osztályvezetője. A Néprajzi Munkabizottság alakuló ülését 1986. május 12-én Veszprém-ben tartotta meg, amelyen megvitatták a dunántúli néprajzi kutatások koordinálásának lehetőségeit, valamint a bizottság munkatervét.

*

A spanyolországi Murcia városban 1986. április 3–8. között rendezett 33. Nemzetközi Rövidfilm Fesztiválon a *Méhkeresés* (**Hála József–Tari János**) című film a dokumentum kategóriában ezüst érmet nyert. A kitüntetés jelentőségét növeli, hogy szocialista ország filmesei első alkalommal nyertek díjat ezen a fesztiválon.

*

A pécsi Janus Pannonius Múzeum néprajzi anyagából **Begovác Rózsa** etnográfus rendezésében 1986. tavaszán „A vászon művészete Baranyában” címmel időszaki kiállítás nyílt meg a lengyelországi Torunban.

KIADVÁNYOKRÓL

Idegennyelvű néprajzi kiadványsorozat

A Magyar Néprajzi Társaság egy új idegennyelvű néprajzi kiadványsorozat megindítását határozta el: *Studia Ethnologica in Hungaria* címmel. Az Akadémiai Kiadó messzemenően támogatta a vállalkozást, melynek első kötete Köpeczi Béla: *Une enquête linguistique et folklorique chez les Roumains de Transylvanie du Nord. 1942–1943*. Akadémiai Kiadó. Budapest 1985. Redigit: Balassa Iván. A kötet franciául, illetve románul jelent meg. A gazdag folklór gyűjteményt a szerző 1942–1943-ban gyűjtötte Szészáрма (Săsarm) és Magyaramegye (Nimigea Ungurescă-Nimigea de Jos) falvakban a Nagy-Szamos völgyében. Az abban az időben még fiatal egyetemi hallgató nagy tudással és szeretettel jegyezte le a román parasztok gazdag folklór hagyományait, mely most e kiadványban a magyar, a román és a nemzetközi kutatás rendelkezésére áll. Egyben azt is mutatja, hogy a magyar kutatók milyen komoly érdeklődést mutattak és mutatnak napjainkban is a román nép rendkívül gazdag, sokoldalú népi műveltsége iránt, hiszen e nélkül az erdélyi magyar népi kultúra sok vonását nem lehet megérteni, mint ahogy ez a megállapítás fordítva is érvényes. A kötet azonban nemcsak folklorisztikai, hanem nyelvészeti, román nyelvjárási jelentőségű is, hiszen a két község nyelvjárási határ közelében terül el. A gondos fonetikus lejegyzés egységesítésében Bakos Ferenc, a kötet lektora is jelentős segítséget nyújtott.

A sorozat szerkesztését a továbbiakban az eddigi szerkesztő, sok elfoglaltsága miatt nem vállalta és ezért a Magyar Néprajzi Társaság Választmánya e munkára Voigt Vilmost kérte fel. Őszintén reméljük, hogy ebben a sorozatban a magyar néprajztudomány számos eredménye elsősorban angol, de más európai világnyelven is napvilágot fog látni és így minél több eredményünk bekerülhet az egyetemes néprajz vérkeringésébe.

Szentmártoni Zoltán

Néprajzi kiadványok a látóhatáron kívül

Ma már lehetetlen nyomon követni néprajzi, vagy részben néprajzi tartalmú irodalmunkat. Népművelési intézmények, múzeumok, a TIT, megyei, városi, községi tanácsok, termelőszövetkezetek, társadalmi csoportosulások, ifjúsági mozgalmak jelentenek meg anyagközlő, szempontokat nyújtó tanulmányokat, hézagpótló megfigyelésekben gazdag, újabb kutatásra serkentő írásokat. Mindezeket még legjobban megismerhetjük a *Honismeret* c. folyóiratunk bibliográfiai mellékletéből s nem jelentéktelen részük helyet kap S. Gémes Magda bibliográfiájában is. Egy-egy kiadvány mögött gyakran elismert etnográfusaink eredményes irányító, szervező munkája húzódik meg, s ők maguk is szerzői ezeknek a kiadványoknak. Mégis kívül esnek a látókörünkön, nehezen hozzáférhetőek, a könyvtárakból hiányoznak, vagy évek múlva kerülnek a köl-

csönzés állapotába. A kiadók is gyakran ismeretlenek s a megrendelésre nem is válaszolnak. Így vagyok Kelemen Gábor Bakszekér c. munkájával, amelyet a Magyar Nemzet 1982. évi január 7. számában ismertetett Zay László. Azóta is keresem a könyvet, rendelgetem itt is, ott is, de eredmény nélkül.

Tanulságos a látóhatáron kívül megjelent munkák közül néhányat bemutatni, kiadványonként megnézni, hogy mit is tartalmaznak. Hiszen mozgalmas néprajzi élet rejlik mögöttük.

1983-ban Veszprémben jelent meg S. Lackovits Emőke szerkesztésében *Néprajzi gyűjtőúton a Káli-medence falvaiban* c. munka, amely igen figyelmet keltő írásokat tartalmaz: Miért jobb a vaseke?; Aratás kézierővel; Ökörtartás (Selmeczi Kovács Attila), Káposztáskertek a Káli-medencében; A szentbékállai rozmaringos (Csoma Zsigmond), Köményleves, prósa, gánica, aszalt gyümölcs...; Orgyaskáposzta, csöngöröcsont, gömböc és egyebek (Knézy Judit), A rezi kőfaragók és készítményeik a Káli-medencében (Hála József), Vásárok a Káli-medencében; Mészégetés a Káli-medencében (Molnár Ágnes), Népi jogélet, népi jogszokások a Káli-medence falvaiban (Gelencsér József), Korombíró és társai; A harangok szaváról (Lukács László), A keresztelő és paszita szokása a Káli-medence falvaiban; A komaság a Káli-medence falvaiban (S. Lackovits Emőke), A Káli-medence falvaiban lakók hétköznapiakon gyakorolt vallásosságáról; Szálláskeresés (P. Madar Ilona), A baromfikeltetéshez kapcsolódó szokások a Káli-medencében; Néhány megfigyelés a Káli-medence községeknek nyelvjárásáról (S. Tamás Márta).

A Veszprém Megyei Múzeumok Baráti Köre adta ki Tamás Károlyné Kiss Tóth Vilma kitűnő, képekkel kísért írását *Első kenyérsütésem* címen. Ha már Veszprém megyénél tartunk, óvatosan megkérdezem hányadik kötetnél tart a Veszprém megyei honismereti tanulmányok. A VII. kötetet (1980) még láthattam!

Poroszló! Ki gondolná, hogy ebben a Tisza-menti faluban a Heves megyei TIT országos színvonalú tájkonferenciát rendezett. *A Közép-Tiszavidék népelete* címen jelentek meg az előadások (Bakó F., A település, építkezés a poroszlói Tiszatájon; Kovács Károly, Poroszlói paraszti társaságok az egyéni gazdálkodás korában; Füvessy Anikó, A tiszafüredi fazekasság a reformkorban; Szilágyi Miklós, A Poroszló kömyéki halászat főbb jellemzői). Várjuk, hogy Kovács Károly többször is megszólaljon a néprajz mezején. A kis könyv 300 példányban jelent meg. Ilyen csekély példányszám aligha elég a falu érdeklődő lakosságának, a megye könyvtárainak. Vajon eljutott-e ez a kitűnő munka a megye határain túlra?

A Komárom megyei TIT már 1000 példányban adta ki a *Komárom megyei néprajzi füzetek* 1. számát (1985), amelyben Bátky Zsigmond emlékének áldoz. Közli Bátky Zs. Komárom megyei településtörténeti tanulmányát, főbb műveinek, a vele foglalkozó irodalomnak a bibliográfiai adatait. U. Kövecses-Varga Etelka Adatok az esztergomi hajómolnárság történetéhez és néprajzához címen írt tanulmányt. Ne felejtkezünk el a lelkes szerkesztőről, a Bátky-szellem ápolójáról, Körmendi Gézáról sem.

A Heves megyei TIT második tájkonferenciáját Parádon rendezte. A kitűnő előadások *Eredmények a Mátraalja néprajzi kutatásában* címen jelent meg (1983). Ime a tartalom: Bakó Ferenc, A Mátraalja néprajzi egysége és a lakodalom szokásrendje. A szerzőnek ez és más hasonló etnikai-areális kutatásai már régen túlléptek a hazánkban emlegetett külföldi hasonló vizsgálatok módszerén. Cs. Schwalm Edit, Parád és környékének népi táplálkozása; Selmeczi Kovács Attila, Csűr- és udvarközösségek a palócok-

nál c. tanulmányok követik Bakó Ferencét. A TIT kiadvány harmadik füzetében (*Mezővárosi kultúra Heves megyében*) ezek a tanulmányok húzzák alá a néprajz rangját: A mezővárosok északmagyarországi típusai (Orosz István); A hevesi mezővárosok vásárai (Dankó Imre); Eger mezőváros településnéprajzi kutatása (Bakó Ferenc); Az egri népviselet változása a XIX. század közepétől... (Cs. Schwalm Edit); Az egri szűrszabó iparról (Csiffáry Gergely); Az egri kádárcéh (Löffler Erzsébet); A mezővárosi és paraszti kultúra összefüggései a Gyöngyös környéki szőlőművelésben (Kecskés Péter); Gyöngyösi szűcsök és szűrszabók (Flórián Mária).

Még 1980-ban látott napvilágot Miskolcon *Nemzetiségi falvak a Bükk hegységben* címen egy tájkonferencia anyaga. Az előadások mindegyike segíti a nemzetiségi kutatást: Eredmények és feladatok a magyarországi szlovákok népi kultúrájának kutatásában (Tóth Emília); A bükki szlovák falvak településtörténeti vázlata (Veres László); Az erdő szerepe a bükki falvak népének életében (Mádai Gyula); Hagyományos foglalkozások Répáshután (Orlicki Károly); Ember- és természetfeletti lények Répáshuta hiedelemvilágában (Mécs Ildikó); Válogatott bibliográfia a Bükk néprajzi kutatásához (Hankóczy Gyula). A publikáció előzménye az *Aggteleki-karsztvidék néprajza* (1979) Kunt Ernő (Az Aggteleki-karsztvidék és népe) valamint Beluszky Pál (Falvak az Aggteleki karszton) tanulmányaival s kimerítő bibliográfiával. Mindkét kiadványt a borsodi TIT jelentette meg.

Krupa András könyveit ismertetjük, idézzük, de elfelejtkezünk *Néprajzi jegyzetek Békéscsabáról* (1976, Békés megyei TIT) c. füzetéről, amely a szokásoktól a táplálkozás köréig kitűnő újságcikkek gyűjteménye. Körülményes számontartani a Szolnok megyei Múzeumok kiadványait, noha egyik számottevőbb a másiknál. A számtalan közül csak két újabbról emlékezek meg: T. Bereczky Ibolya két tartalmas füzetet adott ki a hagyományos ételek sorából (*Hagyományos ételek Szolnok megyéből*, 1984, 1985). A cikkeket a Szolnok megyei néprajzi gyűjtők munkáiból válogatta. A füzeteket a népnyelv búvárainak is figyelmébe ajánlom, s T. Bereczky Ibolya minden írását mai publikációink élvonalába helyezem. Messze túlmutatnak a Tiszazugon. Vajon miképpen lehetne szert tenni a szolnoki *Múzeumi Levelek* (Damjanich Múzeum) egy teljes sorozatára, amely nehezebben hozzáférhető, mint Mikes Kelemen levelei. Pedig csak a 45–46. számokat kell fellapozni, hogy elismeréssel adózzuk nemcsak a szerzőknek, hanem a múzeumnak, a szerkesztőknek is.

A győri Petőfi S. Városi Művelődési Központ néprajzi szakkörének munkáiból (*Honismereti dolgozatok*, II. sz., 1984) csak egy került a kezembe. A szakkörvezető Timaffy László gondozásában megjelent füzetért néprajzunk minden munkatársa hála lehet. Hosszú lenne felsorolni a tizenkét miniatűr tanulmányt és szerzőjét. A diákok gyűjtései téglák, építőkövek s reméljük nagyobb tanulmányok megformálásánál még mindegyiket viszontlátjuk. A Szántódi füzetek 12. száma a Siótúr (!) kiadásában látott napvilágot s Együd Árpád posztumusz munkája (*Szántódpusztá és környéke szájhagyománya*, 1985). Bármelyik rangos tudományos intézményünk kiadhatta volna. A Balaton elszennyeződő vize mellett tiszta levegőjű tudományos munkát köszönhetünk Fodor Ferencnek, a Siótúr igazgatójának.

Az élénk múzeumi tevékenység értékes példája a *Múzeumi kutatások Csongrád megyében*, 1983. c. kötet, amelyet Juhász Antal gondozott. A néprajzi tanulmányokat Felföldi László (Adatok a deszki szerbek esővarázsló szokásairól). és ifj. Lele

József (Gyöngyösbokréta Tápén) írták. Hiányt pótol az Őrségi Baráti Kör kiadásában megjelent múlt századi tájleírás (Nemes-Népi Szakál György, *Eörségnek leírása...* 1818). Csak az 1974 évi 1. száma került a kezembe a *Vasi Honismereti Közlemények*-nek. Hézagpótló néprajzi leírások olvashatók a kötetben. Kettőt említek meg. Az egyik Ács László és Ács Lászlóné beszámolója az emberi életkor szokásairól és az ételekről (Rábagyarmat), a másik Guttmann Miklóse a jáki gazdálkodásról.

Tekintetünkkel pásztázhatunk a határainkon túl is. Tartalmas honismereti munka Lábadi Károly, *Laskaiak* c. kis könyve, amely ismerteti az ottani néprajzi gyűjteményt is. Ugyancsak Lábadi Károlynak köszönhetjük a *Dohányosok* c. munkát (Telecska, 1983), amely a telecskaiak dohánytermesztésének és szokásainak jól összefogott monográfiája s bizonyosága annak, hogy Lábadi Károly a publikálás terén a saját lábán is megáll. Figyelmet keltő néprajzi anyagot találunk az *Iródia* c. érsekújvári publikációban. Liszka József tevékenysége révén a 13. számban pályázat olvasható a katicabogárral kapcsolatos hiedelmek, mondókák rendszeres összegyűjtésére. Közel évszázados programja ez az európai folklórnak. Örülnénk, ha Haiding Karl, Vilkuna Kustaa és mások tartalmas monográfiái után a Kisalföldön látna napvilágot erről a témáról egy tanulmány. Liszka Józsefnek igen hasznos, nevelő jellegű néprajzi írásai látnak napvilágot a *Tábortűz* (Pozsony) c. ifjúsági lapban.

Nagyon is széjjel szóródó néprajzi irodalmunkról egyszerű hír formájában mondtam el mindezeket. A közlemények jelentősége azonban sokkal nagyobb a szűkszavú hírnél, bibliográfiai adatoknál. Jelzik a fáradhatatlan muzeológusok, gyűjtő diákok, földművesek, értelmiségiek és mások termékeny gyűjtőmunkáját, amely révén ismételt és ismételt megújulhat, felfrissülhet, szempontokkal gazdagodhat a magyar néprajztudomány. Gyakran zsebből osztogatott kiadványok ezek. Lehet, hogy évtizedek múlva egyik-másik még a helyi vagy a nagyobb könyvtárainkból is hiányozni fog, de ha a közleményeket a jövő tudósa majd mégis előveszi valahonnan, ismeretlen kódexként tanulmányozhatja. Nem Mária siralmai, hanem népi műveltségünk elsiratásai lesznek ezek az egyszerű könyvek, füzetek...

Gunda Béla

IN MEMORIAM

Bodrogi Tibor

Újpest, 1924. szeptember 20.—Budapest, 1986. március 6.

Váratlanul, tragikus hirtelenséggel elhunyt Bodrogi Tibor a történelemtudomány (néprajz) doktora, címzetes egyetemi tanár, az MTA Néprajzi Kutató Csoport közel nyolc éven át volt igazgatója, a nemzetközi hírű etnológus. Személyében szaktudományunk ismét olyan művelőjét veszttette el, aki már a felszabadulás után látott munkához, s a második világháborút követő újjáépítés, a szocialista szellemű tudományos-vezetés megteremtésének hevéletében végezte az egyetemi tanulmányait, látott munkához. Egész életét és szakkutatói pályáját meghatározták azok az élmények, tapasztalatok, ösztönzések, amelyeket a világháború, a felszabadulás, az ezt követő újjászületés, az új társadalom megteremtése az akkori nemzedékeink számára kikerülhetetlenül adott. A történelmi folyamatok formáló hatásai befogadására, megértésére eleve fogékonnyá tette otthoni környezete a Bácskából Szegeden át Budapestre (Újpestre) került családja. Édesapja nemzetközi cégeknél helytálló, kiváló, külföldön is megbecsült munkás volt, akitől a szaktudós a felkészülés becsülését örökölte, édesanyjától érzékenységet, a művészetek és az azok mögött munkáló emberi kérdések iránti érdeklődését kapta.

A háborús viszonyok is hozzájárultak ahhoz, hogy viszonylag késve, csak a felszabadulás után került az egyetemre. Csakhamar rátalált élethivatására, a néprajzra, közelebbről az etnológiára. Jellemző módon már a felsőbb évfolyamokban hallgatóként bekapcsolódott az oktató munkába. Kisebb megszakításokkal haláláig mindig vállalt oktató munkát. A fordulat évében az akkor a Magyar Nemzeti Múzeum keretében működő Néprajzi Múzeumba került, ahonnan csak az MTA Néprajzi Kutató Csoportba való meghívásáig (1969. július 1.) tevékenykedett. Volt intézményi alapszervezeti titkár, osztályvezető, főigazgató. Ma már kevesen emlékszünk arra, hogy harmadnegyedmagával ők teremtették meg a korszerű etnológiai muzeológiát. A Néprajzi Múzeum nemzetközi etnológiai gyűjteményeit ők rendezték először az állagmegóvást, a kutatást egyaránt szolgáló formában. Mivel a történelmi sors nem tette lehetővé számára, hogy expedíciókon vehessen részt, a hazai és a nemzetközi gyűjtemények anyagának sokoldalú, újszemponturnyű feldolgozásában találta meg azt a munkafeladatot, amivel kiemelkedő eredményeket ért el, amelyek jelentős megbecsülést biztosítottak a számára.

Életművét mindvégig befolyásolta a muzeológiai tapasztalata és az egyetemi oktató tevékenysége. Az előbbi nyomán fogott Új-Guinea, Indonézia, Afrika művészeti hagyományainak közkinccsé tételéhez, bocsátotta közre a művészeti etnológia körébe vágó egyéb írásait. Ebbéli munkálkodásának csúcsa a (részben tanítványaiával összeállított) törzsi művészetet egyetemes összefüggésében bemutató könyv.

Egyetemi oktatói tapasztalatai tükröződtek az általános etnológiai eredményeket summázó kötetekben, amilyen a *Mesterségek születése*, a *Társadalmak születése* volt. Hajdani kollégiumaitól, szemináriumaitól el nem választhatók a tudománytörténeti ta-

nulmányai, a klasszikus etnológus szerzők főműveinek teljes vagy szemelvényes közbocsátása. Utolsó nagy monográfiája is (amely egyben akadémiai doktori értekezés volt) szintén ide vág: L. Morgannak a marxizmus klasszikusait is befolyásoló életművét különös részletességgel és alaposággal dolgozta fel. Reméljük, hogy e könyve már a közeli jövőben napvilágot láthat.

A saját kutatásai során egész pályáján folyamatosan vizsgálta a társadalom szervezetét, különösen izgatta a család és a rokonság rendszere. Ebben a témakörben kiterjedt magyar és finnugor kutatásokat végzett. Ennek kapcsán a történeti források vállalására is vállalkozott. Szenvedélyesen törekedett arra, hogy a magyar lakosság jelenkori és történeti néprajzi vizsgálatában az egyetemes etnológiából minél több szemléleti és módszertani elemet hasznosítson, hasznosíttasson.

Folyamatosan szorgalmazta a magyarországi társadalomnéprajzi kutatások fejlesztését. Intézményi vezetői posztokon, tudományszervezési fórumokon nagyon sokat tett azért, hogy a magyar etnográfának ez a tudománytörténeti és politikai okból mesterségesen visszafogott ágazata felzárkózhassék és kibontakozhassék. Egyebek mellett jelentős szerepet vállalt a Nógrádvarsányban lefolyt vizsgálatok megszervezésében.

Sokat tett a magyar etnológia, néprajz, folklorisztika nemzetközi elismeréséért. Jelentős feladatokat oldott meg a nemzetközi tudományos közélet fórumain. A szak-kutatóként kivívott tekintélyét csak fokozta az Acta Ethnographica szerkesztőségében folytatott felelős és áldozatos munkája.

Munkásságától sohasem lehetett elválasztani a tudományszervezést és a politikai érdeklődést. Szinte pályakezdő éveitől meghatározó hatással volt a kortársak tudománypolitikai érdeklődésére. Választmányi tagként, főtítkárként, alelnökként a Magyar Néprajzi Társaság életében vezető szerepet töltött be az ötvenes évektől kezdve. Folyamatosan részt vett a MTA Néprajzi Bizottságának és a TMB illetékes szakmai bizottságának tevékenységében. Jelentős volt az ismeretterjesztő munkája, előadóként, cikkíróként, szakanyag készítőként, kiállítás rendezőként egyaránt népszerűsítették eredményei.

Azok közé a kollégáink közé tartozott, akik a politikai elkötelezettségük okán is szívügyüknek tekintették, hogy a néprajztudományban megteremtsék a marxista szellemű igényes kutatások alapfeltételeit, majd az eredmények nyomán a szak közgondolkodásában hegemon szerepet biztosítsanak a marxizmusnak. Politikai munkáját is mindig a megújulási készség, a nyitottság, az új iránti szenvedélyes érdeklődés jellemezte.

Bodrogi Tibor temetésére 1986. március 19-én délben a Farkasréten került sor. Ravatalánál megjelent szaktudományunk minden generációja, de ott voltak azoknak az intézményeknek a képviselői is, amelyeknek munkatársa, támogatója volt. A temetési szertartáson részt vettek nagy számban az akadémiai és egyetemi, minisztériumi vezetők és a társdisciplinák művelői. Képviseltették magukat az illetékes politikai szervek, a néprajzhoz közelálló társadalmi testületek.

A Magyar Tudományos Akadémia I. Osztálya és az ELTE egykori muzeológus szakos hallgatói nevében Tókei Ferenc akadémikus búcsúzott Bodrogi Tibortól. A Magyar Néprajzi Társaság és a MTA Néprajzi Kutató Csoport nevében Filep Antal tudományos munkatárs mondotta el a búcsú szavait. Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara, illetve a néprajzi tanszékek nevében Voigt Vilmos tanszékvezető vett búcsút. Vargyas Gábor tudományos munkatárs a tanítványok, az etnológus

gyászát fejezte ki. A baráti kör és a tisztelők nevében Horváth Ferenc grafikusművész búcsúzott. A ravatalnál és a sirnál Halmos Béla hegedűjén művészi ihletettséggel keserves dallamokat szólaltatott meg. Ezres tömeg kísérte Bodrogi Tibort a temető Hóvirág utcai részében levő sírjához.

A hazai etnológia művelői még a temetés előtt megállapodtak abban, hogy ez év őszén Bodrogi Tibor emlékére tudományos ülést szerveznek. Részben ehhez kapcsolódva összeállították Bodrogi Tibor munkásságának teljességre törekvő bibliográfiáját, amit a közeli jövőben meg is fognak jelentetni.

Filep Antal

Dömötör Sándor

1908–1986.

Amilyen szerény, halkszavú volt életében, olyan csendesesen távozott közülünk ez év elején. Dunaszentgyörgyön született s ott nevelkedett. A szülőföld mindnyájunk életében meghatározó, gyakran döntő jelentőségű. Az ő életének az alakulásához is hozzájárult, főleg azokkal a gyermekkori emlékekkel, a mélybe süllyedő, de mégis mindig ható élményekkel, amelyek révén a századforduló utáni szülőföld képét, társadalmát, közöttük rokonaikat megőrizte magában. Nem készített monográfiát a falujáról, mint többen mások, „Dunaszentgyörgy népe” című kis írása, valamint több kisebb közlemény tartalmazza emlékeit.

Solymossy Sándor tanítványaként szerzett doktori címet, miután Budapesten befejezte egyetemi tanulmányait. Doktori értekezésében a betyárromantikával foglalkozott. Solymossy-tanítványként elsősorban a folklorisztika különféle kérdései foglalkoztatták, vonzotta a hiedelemvilág (boszorkányképzetek), a ballada, a mese.

Akkor szerzett diplomát, amikor a nagy gazdasági válság idején a legnehezebb volt álláshoz jutni. Számára sem adatott meg, hogy néprajzi, vagy hozzá közeli munkahelyen valósíthassa meg tudományos terveit. Balatonkenesén a Főváros üdülőjében kapott adminisztratív állást. Ez a kényszerű „pályamódosítás” sem térítette el a néprajztól, gyűjtött a közvetlen környéken, valamint Mezőföldön, s egy-egy közleményben adta közre megfigyeléseit, szólt hozzá tudományos kérdésekhez. A második világháború az ő életében is sorsdöntő fordulatot hozott. A családjának el kellett hagynia Keneését, ő maga pedig katona volt, fogságból tért haza a háború után. Munkaadója, a Főváros, új beosztásba helyezte Budapesten. A döntő fordulatot azonban az eredményezte, hogy 1949-ben a szombathelyi múzeum igazgatója lett. Tudományos kutatásokat főleg az Őrségben végzett. 1960-ban jelent meg „Őrség” című kismonográfiája. Vas megyei kutatásai előszeretettel fordultak az anyagi kultúra területe felé. Maradandóak azok a tanulmányai, amelyeket pl. a bakhátas szántásról vagy a vasi szelid gesztényésekről írt.

1958-tól nyugállományba vonulásáig a Népművelési Intézetben dolgozott, főleg az önkéntes néprajzi gyűjtés társadalmi hátterének bővítésén. Fontos szerepe volt a honismereti mozgalom megindításában, szervezésében, valamint kiszélesítésében.

A Magyar Néprajzi Társaságnak 1929 óta volt tagja, az 1978. évi közgyűlés érdemei elismerésül tiszteleti taggá választotta.

Kodolányi János

Meghalt Györffy Lajos

1986. március 27-én helyezték örök nyugalomra dr. Györffy Lajost szülőföldjén, Túrkevéen a Véntemetőben. A 89. évében elhunyt nyugalmazott túrkevei múzeumigazgató a múlt század szülöttje, s ígéretes indulás után végigszenvedve két világháború pusztításait, szülőföldjének kutatásába és közéleti tevékenységébe temetkezve, mégis jelentős munkássággal távozhatott. Megmutatta sok más XX. századi kutatóhoz hasonlóan, hogy egy kis tájat is lehet európai szinten vizsgálni; egy szűkebb közösségért élve is lehet Európát szolgálni.

A Keleti Akadémiát végzett, közéleti szereplésre és feladatra készülő, több nyelvet beszélő fiatal ember szülővárosában kapott hivatalt, s ott rokona, Györffy István ösztönzésére kezdett a Nagykunság múltjával foglalkozni. Számos kisebb közlés után az 1930-as években az 1863-as nagy ínség levéltári anyagát és a még élő tanúk visszaemlékezéseit tárta fel. E téma élete végéig foglalkoztatta. Túrkeve történetének és néprajzának számos vonatkozását tárta fel néprajzi és történeti tekintetben. A mezőtúri kerámia, a nagykunsági házoromdíszek, a kun nyelv helynevekben, ragadványnevekben fellelhető emlékei egyaránt foglalkoztatták; s midőn a túrkevei múzeum élére került, mindezeket tárgyi és adattári anyagban is begyűjtötte, megőrizte pontos adatolással az utókor számára. Neki köszönhető, hogy a Finta testvérek szobrai Magyarországra kerülhettek, s így a múzeum felvehette a Finta Múzeum nevet, immár jelentős képzőművészeti anyaga birtokában.

A Szolnok Megyei Levéltár legjobban rendezett anyaga Túrkeve városáé. A harmincas években ádobos tisztviselőknél kenyeret és szükségmunkát biztosítva ő tetette rendbe, mint a város alkalmazottja. Országos hírűvé az 1571-ben készült török defter lefordítása tette nevét (*Adatok az Alföld török kori településtörténetéhez*. Szolnok, 1956.). Hozzáfogott az 1596-os szolnoki szandzsák anyagának fordításához is, de szemvilágának megromlása miatt csak a Szolnok városra vonatkozó részeket publikálhatta. A városáért, a Nagykunságért élő, tevékeny közéleti embert, a kitűnő szervezőt (több mint 150 kiállítást rendezett városában 1957–1976 között), vérbeli muzeológust és európai gondolkodású humanistát kívánsága szerint a kun miatyánk fennhangon való elmondásával bocsátották sírba. Sírjánál a város világi és egyházi vezetői, a tudomány képviselői tisztelegtek egy munkás élet állomásait idézve fel az összesereglett túrkevei tisztelgők előtt.

Szabó László

Csúry Bálint (1886–1941)

Száz éve született Csúry Bálint, a magyar nyelvjáráskutatás legnagyobb egyénisége, aki az 1930-as években fellendítette a népnyelvkutatást. Ezért nevezte **Bárczi Géza** „a nyelvjárás első katedrális professzorának” Magyarországon. A Szatmár megyei Egriben (ma Agriș, Románia) született 1886. február 13-án gazdálkodó családban. Innen hozta magával a nyelvjárás szeretetét és széles körű néprajzi ismeretét. Középkololát a szatmári református gimnáziumban végezte, majd a kolozsvári egyetemen folytatta ta-

nulmányait. 1910–1932 között a kolozsvári Református Kollégium tanára és a nagy kincseket magába foglaló könyvtár őre. 1927-ben a Magyar Tudományos Akadémia tagjai sorába választotta, 1932-ben a debreceni egyetem magyar és finn-ugor tanszékére kapott meghívást, ahol haláláig tanított. 1938-ban megalapította a debreceni Magyar Népryelvkutató Intézetet, mely a következő évben kiadta a Csűry Bálint szerkesztette Magyar Népryelv című évkönyvet. Ez a kiadványsorozat Magyar Nyelvjárások címen napjainkig él. 1941. február 13-án Debrecenben húnyt el. E vázlatos életrajzi adatok mögött hatalmas életmű húzódik meg, pedig élete nagyon rövidre méretett.

Csűry nemcsak kiváló nyelvjáráskutató, hanem a néprajzi eredményeket feltáró és felhasználó tudós is volt. Legnagyobb munkája, az azóta is példaképpül szolgáló *Szamosháti Szótár* (Budapest 1935–1936. I–II.) bevezetőjében írta a következőket: „A szóláskincs ezer meg ezer szállal kapcsolódik a népelet különböző nyilvánulásaihoz. Megértésükhöz ismernünk kell a néphitet, népszokásokat, a népeletet. Nemcsak a szólások legnagyobb része volna érthetetlen, megfejthetetlen néprajzi ismeretek nélkül, hanem a szókincs egyrésze is. Ezért szerintem a néprajzi szótár anyaga nem volna teljes, ha a fogalmakat kifejező szavak jelentéstani, nyelvestétikai stb. megvilágítása mellől hiányoznék a néprajzi háttér. Ezzel tesszük teljessé annak az érzelmi és értelmi környezetnek a rajzát, melyben a nép képzet- és szókincse él, fejlődik. A néprajzi háttértől a jelentéstani oldal sokszor valósággal elválaszthatatlan. Ezt a felfogást érvényesítettem szótáram kidolgozásában. Nem különítettem el szorosán a nyelvi oldalt a néprajzitól, hanem az egyes szók értelmezésén kívül a fogalmak néprajzi hátterét is megrajzoltam”.

A Szamosháti Szótár valóságos kincsesbányája a néprajzi adatoknak, melyek jelzésére *Nr.* rövidítést használ. Találomra üssük fel a *boszorkány* címszót és ott ezt találjuk: „Ha a kakas nem a rendes időben, hanem jóval hajnal előtt szólal meg, idegen boszorkányt érez. Ilyenkor azt kell kiáltani: 'Idegen boszorkány jár a faluba!' S erre a tűzhelyről egy tüzes szemet a szoba közepére kell dobni, hogy a boszorkány ne szabadulhasson, hanem megbotránkozzon benne.” Ilyen és ehhez hasonló adatok teszik a szótár jelentős részét, amit a néprajzi feldolgozás eddig alig használt ki.

Ezen túl azonban Csűry Bálint szép számmal publikált kifejezetten néprajzi jellegű munkákat is. Hadd említsem meg ezek közül: *Magyar lakodalom (Vőfélykönyv)* Kolozsvár 1924., mely három kiadást is megért vagy a *Néprajzi jegyzetek a moldvai magyarokról*. Erdélyi Tudományos Füzetek 27. Kolozsvár 1930. című dolgozatát. Ezeknél még nagyobb a jelentősége, hogy tanítványaival olyan szak- és doktori dolgozatokat íratott, melyek a néprajz számára kiváló, sokszor egyedül álló forrásként szolgálnak. Csak néhány példa: Pető József: A debreceni tímárok céh- és mesterségszavai. Debrecen 1938. – Bolla József: A népi konyhamesterség műszókincse Felsőgörzsönyben. Debrecen 1939. – Nagy Jenő: A népi kendermunka műszókincse Magyarvalkón. Debrecen 1938. – Balassa Iván: A debreceni civis földművelés munkamenete és műszókincse. Debrecen 1940. – Imre Samu: A felsőőri földművelés. Debrecen 1941. – Vámosi Nándor: A debreceni csizmadiák céh- és mesterségszavai. Debrecen 1943.

Azt hiszem, hogy ennyi is elegendő annak érzékeltetésére, hogy az alapos néprajzi leírásokat tartalmazó, sok esetben történeti anyagra is támaszkodó mintegy 30–40 doktori disszertáció és szakdolgozat milyen fontos, de még ugyancsak eléggé ki nem aknázott forrása a néprajztudománynak. Az ilyen jellegű dolgozatok azóta is megjelennek Kolozsvárt, Debrecenben, Budapesten egyaránt, sőt mintha az újabb időben számuk megszaporodott volna.

Csúry Bálint születésének századik évfordulóján a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem, a Magyar Nyelvtudományi Társaság kétnapos emlékülést tartott, melyen a Magyar Néprajzi Társaságot Balassa Iván elnök képviselte, aki előadást tartott ilyen címmel: *A nyelvjárási és néprajzi kutatás kapcsolata Csűrnyél és azóta.*

Balassa Iván

Kilencven éve született Linnus Ferdinánd

A magyar néprajz művelői bizonyára számon tartják azt a tartalmas tanulmányt, amely az Ethnographiában 1936-ban jelent meg *Néprajzi kutatások Észtsországban a világháború után* címen. A szerzője Linnus Ferdinánd, akit 1939-ben a Magyar Néprajzi Társaság levelező tagjává is választott. Linnus Ferdinánd születésének 1985-ben volt a kilencvenedik évfordulója. Megtisztelő kötelességünk, hogy a kiemelkedő észt ethnográfusról mi is megemlékezzünk. Tevékenységét 1969-ben az Észt Néprajzi Múzeum évkönyvében már Viures Ants részletesen méltatta (75 aastat Ferdinand Linnuse sünnist. Etnograafiamuuseumi Aastaraamat = EA. XXIV).

Linnus Ferdinánd egyszerű kézműves fiaként 1895. május 20-án született. Gimnáziumi és egyetemi tanulmányait Tartuban végezte. Az egyetemen néprajzi, észt történeti, művészettörténeti és régészeti stúdiumokat hallgatott. Tanulmányait Manninen Ilmarinál végezte be, s magiszteri dolgozatát az észt zárakról írta. Ennek két részlete meg is jelent. Néprajzi irodalmunkban Viski Károly hívja fel rá a figyelmet (Népr. Ért. 1931) s ekkor tűnik fel hazai ethnográfus körökben először Linnus (akkor még Leinbock) F. neve. 1927–1929 között doktori ösztöndíjjal hazájában, Lett- és Finnországban dolgozott s kiterjedt gyűjtőmunkát végzett a lívek körében. Mintaszerű monográfiát írt ennek az utolsó óráit élő kis népnek a halászatáról (EA. IV). 1934-ben a stockholmi Balti Intézetben, a Nordiska Múzeumban tevékenykedett s szoros kapcsolatba került Erixon Sigurddal és más svéd kutatókkal. 1939-ben jelent meg monumentális monográfiája az észt erdei méhészkedésről (EA. XII–XIII), amely nemcsak szerzőjének roppant ismeretéről, szellemi gazdagságáról tanúskodik, hanem a finnugor néprajz egyik remekműve is. Linnus F. azt a véleményét fejt ki, hogy az erdei méhészkedést a szlávok közvetítették a németekhez. Az előbbieket a balti népek révén ismerkedtek meg a méhészkedésnek ezzel a formájával. A balti és volgai finnugor népeknél az erdei méhészkedés kb. egyidős, s keleti elterjedési területe fedi a finnugor őshaza területét. A finn-permi periódusban már ismert lehetett az erdei méhészkedés. A finnek azonban klimatikus okok miatt felhagytak vele s az észt, lív erdei méhészkedés erős balti hatás alá került.

Linnus F. 1929–1940 között igazgatója az Észt Néprajzi Múzeumnak. Ugyanekkor előad az egyetemen is. Ilyen címen tartotta széles körű előadásait: Bevezetés az észt néprajzba; Az észt tárgyi műveltség a 13–20. században; Válogatott fejezetek a gazdálkodás köréből. Nyilvánvaló egyetemi előadásai nyomán született meg *Die materielle Kultur der Esten* (1932) és *Über die materielle Kultur der Esten im Mittelalter* (1938) c. munkája. Megírta az észt nemzeti múzeum történetét (EA. IX–X) s említett magyar nyelvű tanulmányát egészíti ki a Lud Słowiańskiban (I. 1929–1930), a Balti-

Linnus Ferdinánd (balról) és Berg Gösta a Lyngby-i szabadtéri múzeumban az 1938-ban Koppenhágában tartott nemzetközi néprajzi kongresszus alkalmával.

Gunda Béla felvétele

coslavikában (1938) közölt összefoglalása. Úttörője volt a kartografikus néprajznak. Az ő szellemét és igényét tükrözi a közelmúltban megjelent balti néprajzi atlasz.

Az 1930-as évektől kezdve vezető szerepet játszott az észti tudományos életben (Észti Tudományos Társaság, az Észti Enciklopédia s különböző folyóiratok szerkesztése). 1939-ben a Lív kultúrház megnyitásakor mutatták be *Egy nap a lív tengerparton* c. filmjét. 1940-ben ismételten kinevezték az Észti Állami Nemzeti Múzeum igazgatójának, de a szerencsétlen háborús viszonyok és egyéb körülmények miatt el kellett hagynia hazáját s 1942. február 23-án Gorkij környékén halt meg. 1966-ban azonban emberi méltóságában, észti önértetében és tudományos tevékenységében is rehabilitálták.

Linnus F. az észti, finnugor és európai néprajznak azok közé a kiemelkedő alakjai közé tartozik, akik Sirelius U. T., Manninen I., Vilkkuna K. és mások nyomdokain

haladnak. Minden munkája maradandó értékű s magyar földön is tisztelettel, megbecsüléssel emlékezünk tevékenységére. Örülünk, hogy észt kollégáink tovább folytatják, csiszolják kutatásait. Csak az igazi gyémántot lehet valóban fényessé csiszolni...

Gunda Béla

TARTALOM

Tudományos tanácskozások	1
Személyi hírek	11
Múzeumi hírek	13
Kutatóink életéből	18
Kutatómunka	23
Kisebb hírek	24
Kiadványokról	28
In memoriam	32

NÉPRAJZI HÍREK

ETNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN

Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:

Attila Selmeczi Kovács

H-1250 Budapest, Országház u. 30. P.O.B. 29.

Die Zeitschrift informiert Sie über
das Program der Ungarischen
Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde
in Ungarn.